

MISJONSHØGSKOLEN I STAVANGER

**ANALYSE AV HEGE STORHAUGS BØKER *RUNDLURT* og *MEN STØRST*
AV ALT ER FRIHETEN, OM INNVANDRINENGS KONSEKVENSER I LYS AV
EDWARD SAIDS ORIENTALISMEKRITIKK**

**MASTEROPPGAVE I GLOBALE STUDIER
30-MATH**

**AV
PÅL HJERTENES**

**STAVANGER
MAI 2014**

Innholdsliste

1 Innledning.....	5
1.1 Norges innvandrerbefolkning	5
1.2 Muslimer i Norge.....	5
1.3 Orientalismen.....	6
1.4 Hege Storhaug.....	7
1.5 Hensikt og bakgrunn for oppgaven.....	8
1.6 Presentasjon av problemstilling	9
2 Teori og metode.....	10
2.1 Orientalismens historie.....	10
2.1.1 Bakgrunn	10
2.1.2 Hva var orientalismen?.....	11
2.2 Edward Said.....	12
2.2.1 Oppvekst	12
2.2.2 Utdanning og karriere	13
2.3 Saims orientalismekritikk.....	14
2.3.1 Bakgrunn for boken Orientalismen.....	14
2.3.2 Edward Saims orientalismeteori.....	15
2.3.3 Viktige punkt ved Saims orientalismekritikk.....	16
2.3.4 Eksempler fra Saims Orientalismen.....	17
2.3.5 Debatten om orientalismen.....	18
2.3.6 Bernard Lewis´ kritikk	19
2.3.7 Er Orientalismen allikevel relevant?	20
2.3.8 Orientalist en hedersbetegnelse eller skjellsord?	21
2.4 Orientalismeteori i dag/ ny-orientalisme.....	22
2.4.1 Fremstillinger av araberne	23
2.4.2 Grunnlag for etterkrigsrollen.....	24
2.4.3 Konsekvenser av ny-orientalismen.....	26
2.5 Diskurs analyse som teoretisk og metodisk grep.....	27
2.5.1 Diskurs analyse.....	27
2.5.2 Sosialkonstruktivisme som teoretisk fundament.....	28
2.5.3 Kritisk analyse	29

2.5.4 Flerstemmighet.....	29
2.5.5 Identifisering av makt og hegemoni.....	30
2.5.6 Stereotyper.....	31
2.5.7 Etnosentrisme/eurosentrisme.....	31
2.5.8 Refleksivitet.....	32
3 Innvandring til Norge.....	33
3.1 Innledning.....	33
3.2 Innvandring til Norge fra 1968.....	33
3.2.1 Arbeidsinnvandring.....	33
3.2.2 Familiegjenforening	34
3.2.3 Flyktninger og asylsøkere.....	36
3.3 Muslimer i Norge.....	37
3.3.1 De første muslimske innvandrerne	37
3.3.2 utfordringer	38
3.3.3 Integrerings- og mangfoldsdirektoratets årsrapport for 2009.....	38
4 Analyse av Hege Storhaug.....	41
4.1 Hege Storhaug.....	41
4.1.1 Innledning.....	41
4.1.2 Ros og Ris	41
4.1.3 Relevante bøker	42
4.1.4 Human Rights Service	42
4.2 Analyse	43
4.2.1 Innledning	43
4.2.2 Diskursanalytisk perspektiv på Hege Storhaugs bøker	44
4.2.3 Ny-orientalisme	45
4.2.4 Presentasjoner av islam og muslimer	45
4.2.5 Samfunnsvitenskapelig oppmerksomhet på Orienten.....	48
4.2.6 Generaliseringer og stereotyper	50
4.2.7 Orientalismens dogmer	54
4.2.8 Skille mellom «oss og dem».....	55
4.2.9 Orienten bør fryktes	57
4.2.10 Seksualisering av Orienten	61

5 Konklusjon.....	66
Litteratur.....	68

1 Innledning

I denne oppgaven skal jeg analysere Hege Storhaugs bøker *Orientalismen* og *Men størst av alt friheten, Om innvandringens konsekvenser*, i lys av Edward Saids orientalismekritikk. Jeg skal undersøke i hvilken grad og på hvilke måter Hege Storhaugs presentasjoner av islam og muslimer rammes av Saids orientalismekritikk. Jeg vil se på Hege Storhaugs argumentasjon i bøkene, og hvilket bilde hun gir av innvandringen.

1.1 Norges innvandrerbefolkning

Vi har i Norge en innvandrerbefolkning på ca. 633 100 personer og 126 100 norskfødte med innvandrerforeldre. Tilsammen utgjør dette 14,9 prosent av befolkningen. Dette er mennesker med bakgrunn fra hele verden, i underkant av 400 000 har bakgrunn fra Europa, 243 000 har bakgrunn fra Asia med Tyrkia, 97 000 har bakgrunn fra Afrika, 22 600 har bakgrunn fra Sør- og Mellom-Amerika og 12 500 har bakgrunn fra Nord-Amerika og Oseania.¹ Innvandrergruppene i Norge ser vi er mange, forskjellige, og med ulik bakgrunn. Det er allikevel noen av innvandrergruppene i Norge som får mye mer oppmerksomhet enn andre, logisk eller ikke, det er som regel gruppene som er mest forskjellige fra oss selv som får denne oppmerksomheten, vi ser ofte at majoriteten av den oppmerksomheten de får, ofte er negativt ladet.

1.2 Muslimer i Norge

I dagens Norge er det islam og muslimer som får mest oppmerksomhet av innvandrergruppene, selv om det er veldig upresist å snakke om muslimer som en homogen gruppe, de kan komme fra Somalia, Irak, Pakistan, Malaysia, Indonesia, Bosnia-Hercegovina og veldig mange andre land, og kan være like forskjellige som en nordmann og en italiener. Likevel snakkes det ofte om islam og muslimer som en gruppe, og denne gruppen har fått mye oppmerksomhet og kritikk i Norge og i Europa. På andre tidspunkt i historien har det vært andre grupper som har fått mye oppmerksomhet og kritikk, slik som jøder og sigøynere.

Det er ikke mulig å gi nøyaktige tall på antall muslimer i Norge, men tall fra 2005 anslår 150 000, de største gruppene kommer fra Pakistan, Irak, Somalia, Bosnia-Hercegovina, Iran, Tyrkia, Afghanistan og Marokko.² Tallene baseres på innvandrerens opphavsland, vi må dermed anta at antallet muslimer har økt betraktelig, parallelt med at det har kommet flere innvandrere fra land hvor majoriteten tilhører islam. Nina Kristiansen mener det kan være 194 000 muslimer i Norge, i

1 Statistisk sentralbyrå, «Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre, 1. januar 2014»; tilgjengelig på <http://www.ssb.no/innvbef/>; besøkt 12. januar 2014.

2 Jan Opsal, *Islam Lydighetens Vei* (Universitetsforlaget, 2005), 321.

en artikkel fra 2013, disse tallene baserer seg også på opphavsland, tallene går ut fra innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre fra muslimske land, samt antall medlemmer i muslimske trossamfunn.³ Av tallene på 150 000 muslimer er over 100 000 norske muslimer, det vil si at de enten har fått norsk statsborgerskap, eller de har hatt det fra fødselen av.⁴

Vi ser at det er muslimer med bakgrunn fra store deler av verden i Norge, deres praktisering av islam kan være ulik, det er derfor problematisk å snakke om en homogen gruppe av muslimer. De muslimene som har immigrert til Norge har også kommet av helt forskjellige grunner, på 70-tallet kom det arbeidsinnvandrere, fra 1980-årene kom det betydelige grupper flyktninger og asylsøkere, etterfulgt av familiegjennforeninger, før det igjen kom store antall asylsøkere. Dette er ikke tydelige skiller, men hovedtrekkene i innvandringen til Norge etter 1970. Etterhvert som det ble mange muslimer i Norge organiserte de seg, det finnes i dag en rekke forskjellige forsamlinger, pr. 1. januar 2013 var det totalt 120 800 medlemmer fordelt på ca. 100 ulike islamske forsamlinger eller trossamfunn.⁵ I 1993 ble Islamsk Råd Norge (IRN) etablert, dette skulle være en paraplyorganisasjon for de muslimske forsamlingene og organisasjonene, i dag representerer IRN 41 medlemsorganisasjoner, disse har gjen ca. 60 000 medlemmer. IRN er den mest representative islamske institusjonen i Norge.⁶

Integrerings- og mangfoldsdirektoratets årsrapport for 2009 heter Innvandrere i norske medier: Medieskapt islamfrykt og usynlig hverdagsliv. Årsrapporten viser at islam/muslim var det tema som var nest mest omtalt i norske medier i 2009 med 77 670 medieoppslag, rett bak Jens Stoltenberg med 80 000 medieoppslag.⁷ Den forteller også at det var problemfokus i 71% av artiklene hvor innvandring og integrering var hovedtema, hvis en tar med alle artikler om innvandring og integrering var det problemfokus i 40% av artiklene.⁸ Dette viser hvordan islam og muslimer som gruppe får veldig mye oppmerksomhet, og at de blir mye debattert i media, men dette viser også at de ofte blir sitt på som ett problem, og de får mye kritikk og mye av oppmerksomheten er negativt ladet.

1.3 Orientalismen

I 1978 ble Edward Said's bok *Orientalismen, Vestlige oppfatninger av Orienten* utgitt. I denne

3 Nina Kristiansen, «Hvor mange muslimer er det i Norge?»; Forskning.no 4. februar 2013. Tilgjengelig på <http://www.forskning.no/artikler/2013/februar/347502>; besøkt 13. januar 2014.

4 Opsal, *Islam Lydighetens Vei*, 321.

5 Statistisk Sentralbyrå, «Trus- og livssynssamfunn utanfor Den norske kyrkja, 1. januar 2013»; tilgjengelig på <http://www.ssb.no/trosamf/>; besøkt 13. januar 2014.

6 Opsal, *Islam Lydighetens Vei*, 316-317.

Islamsk Råd Norge, «Om IRN»; tilgjengelig på <http://www.irm.no/om-irn>; besøkt 13. januar 2014.

7 Integrerings- og mangfoldsdirektoratet, *Innvandrere i norske medier: Medieskapt islamfrykt og usynlig hverdagsliv* (Oslo: 07 Gruppen AS 2010), 36.

8 Integrerings- og mangfoldsdirektoratet, *Innvandrere i norske medier*, 41.

boken kritiserer Said den orientalistiske forskningstradisjonen som har vokst frem siden tidlig på 1600-tallet.⁹ Vi kan først av alt nevne at de aller fleste er gått vekk fra begreper som orientalismen og orientalister, men mye av tankegodset i dag stammer fra dem vi kalte for orientalister og deres forskningstradisjon orientalisme.¹⁰ Denne tradisjonelle orientalismen handler i grove trekk om skillet mellom «oss og dem», vesten og orienten, eller Europa og orienten. Orienten dekket i utgangspunktet Levanten eller Midtøsten, men kom også til å gjelde det nordlige Afrika, og alt land østenfor Europa, helt til Kina og Japan.¹¹ Orienten og orientaleren ble sett på som mindre utviklet, og annerledes enn Europa og europeere, denne annerledesheten ble alltid sett på som negativ. De var irrasjonelle, emosjonelle, umodne, ofre for egne laster og begjær osv. Said mente at denne holdningen også gjenspeilte seg i folkelige forestillinger om Orienten, at befolkningen i Europa/vesten fikk implementert denne holdningen gjennom rapporter, skjønnlitteratur og reiseskildringer. Dermed ble orientalismen ett vestlig hegemoni, med kulturell, økonomisk og politisk dominans.¹²

Det som er enda mer interessant i boken til Said er det tredje og siste kapittelet, Orientalisme nå, og spesielt det siste avsnittet av dette kapittelet, Den siste fase. Her skriver Said om orientalisme i nyere tid, og hvordan den tradisjonelle europeiske orientalismen har gitt utslag i USA. Den moderne amerikanske orientalismen, som i stor grad handlet om Midtøsten, er orientalisme i en ny innpakning, og jeg vil i likhet med Ruud kalle dette for ny-orientalisme.¹³ Denne delen handler også om det jeg har nevnt over, om forskjeller mellom «oss og dem», vesten og orienten, og om at de er mindre utviklet, annerledes, irrasjonelle, ofre for egne laster og begjær osv. Men «de andre» er ikke lenger alle menneskene innenfor ett så stort geografisk område som tidligere, ny-orientalismen har forandret seg til kun å handle om den islamske orienten eller den islamske sivilisasjonen. Etter krigen mellom Israel og Egypt/Syria i 1973, ble araberer fremstilt som noe truende overalt. De folkelige og samfunnsvitenskapelige forestillingene som nå ble fremstilt i USA, hadde en typisk orientalistisk stil, men var nå kun rettet mot araberne og islam.¹⁴

1.4 Hege Storhaug

Det er innen dette feltet vi skal se videre, vi skal se på Hege Storhaug og hennes fremstillinger av islam og muslimer i Norge. Hege Storhaug er journalist, forfatter og politisk aktivist, hun ble født

9 Arild Engelsen Ruud, *Langtvekkistan: Grunnlagsproblemer for studiet av asiatiske og afrikanske samfunn* (Oslo Unipup AS, 2009), 25-27.

10 Edward Said, *Orientalismen: Vestlige oppfatninger av Orienten* (Oslo: J.W. Cappelens Forlag AS, 2004), 12.

11 Ruud, *Langtvekkistan*, 17-18.

12 Ruud, *Langtvekkistan*, 65-67.

13 Ruud, *Langtvekkistan*, 101.

14 Said, *Orientalismen*, 36-40, 310-311.

21. mai 1962. Storhaug jobber som informasjonleder i organisasjonen Human Rights Service. Hun jobber spesielt med spørsmål knyttet til tvangsekteskap, kjønnslemlestelse, religionen islam, ideologien islamisme og integrerings- og innvandringspolitikken generelt. Hege Storhaug skrev som nyutdannet journalist Norges første reportasje om tvangsekteskap blant innvandrere i Dagbladet 8. november 1992. Hege Storhaug har også vært sentral i forbindelse med en dokumentarserie som ble vist på TV2 i 2001, *Rikets Tilstand*, hvor de viste at imamer ved afrikanske moskeer i Oslo støttet kjønnslemlestelse av unge jenter. For disse dokumentarfilmene vant de Gullruten i 2001 for beste dokumentar. Dokumentarfilmene førte også til en politisk handlingsplan mot kjønnslemlestelse. På begynnelsen av 1990-tallet bodde Hege Storhaug to år i Pakistan. De senere år har Hege Storhaug kommet ut med flere debattbøker om innvandring, islam og muslimer, i 2006 utgav hun *Men størst av alt er friheten. Om innvandringens konsekvenser*. I 2007, *Tilslørt, avslørt. Et oppgjør med norsk naivisme*. Den siste boken hun gav ut kom i 2009, og heter *Rundlurt*. Disse bøkene er veldig kritiske til innvandring, spesielt innvandring fra muslimske land, eller muslimsk innvandring. Hun har fått både ros og ris for disse bøkene, hun har fått ros for at hun tar opp vanskelige problemstillinger, men de senere år har hun også fått en hel del kritikk for sine utspill i mediene mot innvandring, islam og muslimer.¹⁵

1.5 Hensikt og bakgrunn for oppgaven

I denne oppgaven skal jeg analysere to av Hege Storhaugs bøker, *Men størst av alt er friheten. Om innvandringens konsekvenser* og *Rundlurt*. Jeg skal se på i hvilken grad og på hvilke måter Hege Storhaugs framstilling av islam og muslimske innvandrere rammes av den orientalismekritikken som Edward Said initierte? Er hennes framstilling av islam og muslimske innvandrere typisk orientalistisk?

Det som også vil være veldig interessant å se på i forhold til Hege Storhaug er, hvordan kunnskapen er tilegnet? Hva er bøkens rolle og innhold? Hvem er det Hege Storhaug velger ut som representanter for islam? Det er alltid flere som taler/snakker, men hvem får slippe? Hvem er det som har hegemoni og makt i innvandringsdiskursen?

Dette er interessante tema som vi ikke tenker så mye over, men som kan ligge bak hvordan vi tenker og handler ovenfor innvandrere og mennesker med andre kulturer. Min personlige interesse for temaet har kommet gjennom mange års kultur, kommunikasjon og religionsvitenskapelige studier. Hva er det som gjør at folk tenker på bestemte måter om innvandring og innvandrere, eller om islam og muslimer. Er dette tankegods som henger igjen fra

¹⁵ Wikipedia nettleksikon, «Hege Storhaug»; tilgjengelig på http://no.wikipedia.org/wiki/Hege_Storhaug; besøkt 15. januar 2014.

gammelt av, som orientalistisk tankegang? Er dette noe som blir innprentet gjennom skolegang, media, litteratur osv.? Er Hege Storhaugs presentasjoner og meninger orientalistisk tankegang i ny innpakning, en ny-orientalisme? Dette er spørsmål og tema, jeg håper å kunne belyse, og få refleksjon rundt med denne oppgaven.

1.6 Presentasjon av problemstilling

I hvilken grad og på hvilke måter rammes Hege Storhaugs framstilling av islam og muslimske innvandrere av den orientalismekritikken som Edward Said initierte?

-Er Hege Storhaugs framstilling av islam og muslimer typisk orientalistisk?

-Hvem er det som representerer islam i Hege Storhaugs bøker og artikler?

2 Teori og metode

2.1 Orientalismens historie

2.1.1 Bakgrunn

Orientalismen er en forskningstradisjon som vokste frem tidlig på 1600-tallet, og ble særlig omfattende på 1700- og 1800-tallet.¹⁶ I dette avsnittet skal jeg se på hvordan orientalismen oppstod, og hvordan den har utviklet seg.

Orientalismen betegnet studiet av Orienten. Nøyaktig hvor Orienten befinner seg er vanskelig å si, da ulike tekster har omtalt dette forskjellig, noen har omtalt Midtøsten som Orienten, i andre har Kina, India eller Nord-Afrika var omtalt som Orienten.¹⁷ Det vi kan si er at Orienten dekker ett veldig stort geografisk område, i utgangspunktet dekket Orienten Levanten eller Midtøsten, og alt land østenfor, helt til Kina og Japan. I en forlengelse ble Orienten også brukt om det nordlige Afrika. Uansett hva som ble definert som Orienten var dette eurosentrisk benevnelse, hvor Europa var sentrum.¹⁸ Det har også blitt påpekt at det viktigste trekket ved hva som kalles Orienten er at det ikke er Europa, men utenfor, og annerledes i negativ forstand.¹⁹

Hvordan oppstod orientalismen? Orientalismen oppstod i utgangspunktet som noe positivt, de første som holdt på med orientalistisk forskning var positive og ydmyke ovenfor Orienten og orientalere. «.....interessen for den islamske og den indiske verdenen opprinnelig var et utslag av opplysningstiden på 1700-tallet og et ønske om å lære av kulturer som fremstod som overlegne den europeiske – og ikke et utslag av europeisk arroganse.»²⁰ De som startet studiet av Orienten gjorde altså dette for å lære om kulturer de så som overlegne den europeiske, og av genuin interesse for Orienten. De representerte ikke en kritikk av Orienten, men av det eksisterende europeiske samfunnet. Flere av de tidlige orientalistene beundret andre religioner som hadde sitt opphav i Orienten, da særlig islam som de hadde mest kjennskap til. Under opplysningstiden var det mange som ønsket å kritisere den kristne kirke og det den representerte av fornuftsstridige tradisjoner, dette ble gjort på forskjellige måter, noen gjorde dette ved å uttrykke sympati for fremmede religioner, andre ved å ta avstand fra religion generelt. Ved å se på historikeren Carl Becker som arbeidet med opplysningstiden, kan vi få ett inntrykk av hvordan de tidlige orientalistene så på sitt eget samfunn, og på hvordan de så på Orienten, noe som bekrefter at orientalismen oppstod som noe positivt, noe overlegent det europeiske.²¹

16 Ruud, *Langtvekkistan*, 25.

17 Berit Thorbjørnsrud, «Innledende Essay», i «*Orientalismen: Vestlige oppfatninger av Orienten*» (ed. E. Said; J.W. Cappelens Forlag AS; Oslo: 2001), XXIII.

18 Ruud, *Langtvekkistan*, 17-18.

19 Thorbjørnsrud, «Innledende Essay», XXIII.

20 Ruud, *Langtvekkistan*, 27.

21 Ruud, *Langtvekkistan*, 25-29.

Carl Becker, oppsummerte denne epokens syn på verden utenfor Europa slik: Opplysningstiden filosofer mente at mesteparten av menneskeheten – det meste av historien – hadde levd mer lykkelig og mer humant, under lover og skikker som var friere og mer likeverdige og mer i tråd med naturlig religion og moral, enn det folk i Europa hadde gjort under århundrer av kirkelig makt (Carl Becker *The Heavenly City*, sitert i Kopf 1969, 25).²²

2.1.2 Hva var orientalismen?

Orientalisme var fellesbetegnelse for en rekke ulike typer forskning på kulturuttrykk i Orienten, særlig på de klassiske religiøse, filosofiske og juridiske tradisjonene. «Orientalismen favner flere avgreininger, som tyrkologi, arabistikk, indologi, sinologi og buddhologi.»²³

Orientalismen som forskningstradisjon oppstod i samme epoke som kolonialismen, og på mange punkter var orientalismen tett knyttet til kolonialismen. Det var for eksempel mange koloniembetsmenn som drev forskning på si, faktisk var en god del av koloniembetsmennene mer forskere enn de var embetsmenn. Selv om de tidligste orientalistene studerte Orienten av genuin interesse, og de så på Orientens kultur som overlegen den europeiske, forandret dette seg i takt med kolonialismen. Samtidig som kolonialismen fikk stor utbredelse, ble det flere og flere orientalister, og det ble flere som forsket på Orienten. Det ble også flere orientalister som besøkte, eller bosatte seg i perioder i Orienten. Det viste seg at det orientalistene hadde studert, og interessert seg for, og det de beundret, ofte ikke stemte med de samtidige samfunn. Det var en gullalder i fjern fortid de beundret, og ikke de samtidige samfunn.²⁴ Sir William Jones, en tidlig orientalist, studerte de indiske lovtradisjonene og kodifiserte disse, slik at britiske domstoler i India kunne benytte disse på sine indiske undersåtter. Jones var en av de mest innflytelsesrike sanskritforskerene, og han beundret det han leste. Men det var det gamle India som fascinerte Jones, både språket sanskrit og lovverkene, filosofien og religionen.²⁵

Og det gamle, klassiske India stod i stor grad i kontrast til det samtidige India, et land og et samfunn preget av det Jones og andre briter oppfattet som overtro og magi, dårlig utdannede prester som messet på en sanskrit de ikke forstod, og en befolkning overdrevent opptatt av kasteskiller uten at å forstå den opprinnelige filosofiske begrunnelsen.²⁶

Mange orientalister, akkurat som Jones fikk følelsen av at de representerte en høyere form for sivilisasjon. Etterhvert ble orientalistenes ønske å gi Orienten opplæring, for det var lite å lære av orientalerne. Forskere ble ofte oppmuntret til, støttet og finansiert av kolonistatens myndigheter.

22 Ruud, *Langtvekkistan*, 28.

23 Ruud, *Langtvekkistan*, 25.

24 Ruud, *Langtvekkistan*, 25-29.

25 Ruud, *Langtvekkistan*, 30-32.

26 Ruud, *Langtvekkistan*, 31.

Behovet for å styre kolonier ble også et motiv for den orientalistiske kunnskapsproduksjonen. De trengte praktisk kunnskap for å kunne styre og kontrollere kolonier, akkurat slik Jones ønsket å benytte de indiske lov tradisjonene på de indiske undersåttene.²⁷ «Mellom 1800-1950 skal det ha blitt publisert omkring 60 000 titler om Orienten.»²⁸ Omfanget av forskningen i denne tidsepoken var betydelig, det var både artikler og mindre arbeid, men også bindtunge studier basert på mangeårig arbeid. Orientalismen handlet etterhvert i stor grad om skillet mellom «oss og dem», mellom Europa og Orienten, mellom de siviliserte og de usiviliserte. Det ble stor enighet om at Oksidenten hadde utviklet seg, mens Orienten hadde degenerert, det var ikke lenger en kultur som var overlegen den europeiske, men motsatt, den europeiske ble nå sett på som den overlegne. Egenskapene som ble karakteristiske for oksidentalene, var rasjonalitet, disiplin, beherskelse, forfinelse, osv. Orientalerne derimot var irrasjonelle, emosjonelle, umodne, ofre for egne laster og begjær, osv.

2.2 Edward Said

Berit Thorbjørnsrud omtaler Edward Said som en vår tids mest markante, utfordrende og kontroversielle intellektuelle, i sitt Innledende essay til den norske utgaven av *Orientalismen* fra 2001. Hun sier videre at ingen synes å holde seg nøytrale til Edward Said, han har fått mer faglig hyllest enn de fleste, men han har også opplevd mye av det motsatte. Til og med Suids oppvekstmemoarer skapte strid internasjonalt. Edward Said skriver med sterkt engasjement, og ofte med en skarp stil. Dette gjør at mange av hans arbeider er blitt mottatt med både entusiasme og raseri.²⁹

2.2.1 Oppvekst

Edward Said ble født 1. november 1935 i en protestantisk familie, Said ble født i Jerusalem. Han var en litteraturhistoriker og forfatter, og er mest kjent for boken *Orientalismen* fra 1978. Begge foreldrene til Said var palestinske, men tilhørte den kristne minoriteten. Faren hadde gjennom flere års opphold i USA fått amerikansk statsborgerskap. Faren var stolt over sitt amerikanske statsborgerskap, og det ble overført til Said. Faren var også en vellykket forretningsmann, han drev med forretningsvirksomhet med kontorutstyr. Dette gjorde at Said vokste opp i velstand, familien Said bodde i Egypt, de bodde et beskyttet liv i et av Kairos beste strøk, fjernt fra vanlige egypteres liv. Familien besøkte ofte Jerusalem, og bodde også deler av året her fram til 1948, i forbindelse

27 Ruud, *Langtvekkistan*, 26-27, 31-32.

28 Ruud, *Langtvekkistan*, 26.

29 Thorbjørnsrud, «Innledende essay», XII.

med etableringen av staten Israel kunne de ikke lenger besøke sitt hjem i Jerusalem.³⁰

2.2.2 Utdanning og karriere

Faren ønsket at Edward skulle ha den beste vestlige utdannelse, slik at all utdannelse Said hadde var vestlig, både i de britiske koloniene Palestina og Egypt, og i USA. Dette gjorde at han lærte engelsk, men utilstrekkelig arabisk, han lærte om vestlig kultur, men ikke å verdsette arabisk kultur.³¹ «Fremfor alt lærte han at verden kan inndeles hierarkisk, og at det folk han tilhørte, befant seg svært langt fra toppen.»³² Men Edward Said ble allerede som 28 år gammel ansatt som professor ved Columbia- universitetet i New York, han hadde da en doktorgrad fra Harvard. Sids trygge og konvensjonelle akademiker karriere fikk en brå slutt når han utgav sitt mest kjente verk *Orientalismen* i 1978, som er en kritisk studie av vestlige oppfatninger av Orienten.³³ Jeg vil komme tilbake med mer om innholdet i denne boken i de neste avsnittene. Said hadde alltid holdt på sin bevissthet av at han hadde vært en orientaler som barn, da han vokste opp i de to britiske koloniene Palestina og Egypt.³⁴ Said beskriver sin oppvekst som innhyllet i vage forestillinger om hvem familien var. Sammen med en sterk opplevelse av marginalitet førte dette til personlig usikkerhet for Said. Denne opplevelsen av marginalitet fortsatte også gjennom hans studietid i USA.³⁵ «Nettopp denne søken etter en identitet førte ham til feltet orientalisme og dermed til en forståelse av at kolonisering ikke bare omfatter en militær kolonialisering av land, men også en kulturell kolonialisering av sinnet.»³⁶ Sids arbeider har i stor grad handlet om de intellektuelles ansvar for å bekjempe urettferdighet. Hans viktigste inspirasjon var «sinne over urettferdighet, intoleranse for undertrykking, og noen ganske uoriginale ideer om frihet og kunnskap», dette var Sids egne ord. En del av punktene over, var det som førte til at Edward Said skrev *Orientalismen*, med utgivelsen av *Orientalismen* tok Said steget ut i en global offentlighet, hvor han ble helt til sin død 24. september 2003.³⁷

«Da *Orientalismen* ble publisert, var det fortsatt slik at en palestiner var synonymt med en terrorist, og at ideen om en intellektuell araber var nærmest ikke-eksisterende i vestlig offentlighet. Dette er holdninger som Said selv har bidratt til å endre med sin hyppige deltakelse i offentlige

30 Thorbjørnsrud, «Innledende essay», IX-X.

Wikipedia nettleksikon, «Edward Said»; tilgjengelig på http://en.wikipedia.org/wiki/Edward_Said; besøkt 29. januar 2014.

31 Thorbjørnsrud, «Innledende essay», X.

32 Thorbjørnsrud, «Innledende essay», X.

33 Thorbjørnsrud, «Innledende essay», VIII.

34 Said, *Orientalismen*, 36.

35 Thorbjørnsrud, «Innledende essay», X-XI.

36 Thorbjørnsrud, «Innledende essay», X.

37 Thorbjørnsrud, «Innledende essay», IX.

debatter.»³⁸ Når Edward Said ble en del av den globale offentligheten, var det ikke ett lite steg Said tok fra den mer trygge og konvensjonelle akademikertilværelsen, som vi ser av sitatet over.

Temaene Said tok opp var store og vanskelige, men det skapte mye engasjement. Det skapte ikke mindre engasjement at det var Edward Said, en palestinsk intellektuell som kom med en bok av dette kaliber. Boken fikk både kritikk og hyllest, og Said har bidratt til å endre dagsorden innen en rekke fag. Selv om *Orientalismen* kom ut i 1978, er den fortsatt aktuell i dag, noe vi får bekreftet ved at det siste norske opplaget kom i 2007. Said har selv uttrykt glede for at boken fortsatt er aktuell i sitt forord til 2004 utgaven, forordet ble skrevet i mai 2003. Said viste også glede og forundring over at boken fremdeles diskuteres og oversettes til flere språk, *Orientalismen* har blitt oversatt til 36 språk, deriblant en hebraisk utgave og en vietnamesisk oversettelse.³⁹

Edward Said sier i forordet til 2003 utgaven, at *Orientalismen* er en bok om kultur, ideer, historie og makt, heller enn midtøstenpolitikk, selv om den har vist seg å være ganske så treffende på det siste punkt. Han legger også vekt på at betegnelser som Orienten eller Vesten, er skapt av mennesker, både ved å bekrefte og indentifisere «den andre».⁴⁰ Said sier videre at slike begreper lett kan manipuleres og brukes for organisert kollektiv opphisselse. Han mener at dette aldri har vært så tydelig som i vår tid, noe vi ser ved mobiliseringen av frykt, hat, avsky og fornyet selvfølelse og arroganse, dette handler i stor grad om islam og arabere på den ene siden, og «oss» vestlige på den andre, og dette skjer i stor skala i dagens samfunn sier Said.⁴¹

Said døde som nevnt over 24. september 2003, 67 år gammel. Han kjempet en 10 år lang kamp mot leukemi. Said var aktiv, og skrev helt inntil sin død, han var med å utgi en bok så sent som i 2002.⁴²

2.3 Suids orientalismekritikk

2.3.1 Bakgrunn for boken *Orientalismen*

Grunnen til at Said skrev boken *Orientalismen* er de personlige grunnene jeg har nevnt over, hans bevissthet om at han var en «orientaler» som barn, at han i store deler av livet følte seg marginalisert, både i barndommen og under studietiden i USA, og at han dermed søkte etter en identitet. Videre ble hans interesse for orientalisme utløst av den arabisk-israelske krigen i 1973, hvor det ble presentert bilder og diskusjoner i populærpressen av araberne som feige folk, som ikke kan krige/slåss, som alltid kommer til å bli slått i krig fordi de ikke er moderne. Dette viste seg å ikke stemme når den egyptiske hæren krysset Suezkanalen tidlige oktober i 1973, de demonstrerte

38 Thorbjørnsrud, «Innledende essay», VIII.

39 Said, *Orientalismen*, I-II.

40 Said, *Orientalismen*, II.

41 Said, *Orientalismen*, II-III.

42 Wikipedia nettleksikon, «Edward Said».

her at arabere kunne krige slik som alle andre, store deler av den vestlige verden ble overrasket av denne offensiven. Det var også en tredje grunn til Saids interesse for feltet orientalisme, som henger sammen med hans følelse av marginalitet, det var uoverensstemmelsen mellom hans egen opplevelse av det å være en araber, og presentasjonene som ble gitt av arabere gjennom kunst og litteratur. Said sier at disse representasjonene hadde veldig lite med virkeligheten å gjøre, de stemte ikke med hans opplevelse av det å være arabisk, eller slik han visste arabere var. Han ønsket derfor å skrive historien om hvorfor beskrivelser og presentasjoner blir på en bestemt måte.⁴³

Said ble også inspirert til å skrive *Orientalismen* av kunst og litteratur fra tidligere tidspunkt, han sier at hvis vi leser litteratur om Orienten fra 1800-tallet, og så leser litteratur om Orienten fra den første halvdel av 1900-tallet, er det i stor grad det samme de skriver om, litteraturen om Orienten har forandret seg i svært liten grad på disse tidspunktene. Said sier at dette nærmest er en organisert vitenskap. Videre trekker han fram noen typiske bilder som ble tegnet av orientaleren, den sensuelle kvinnen, som var der for å bli brukt av mannen. Østen som en mystisk plass full av hemmeligheter og monster, han bruker uttrykket «marvels of the east». Said så at dette var beskrivelser som i hovedsak stemte med seg selv, det hadde lite med folk som hadde vært i Orienten å gjøre, og selv om de hadde vært i Orienten var det lite modifiseringer, han sier at vi ikke fikk realistiske beskrivelser hverken i litteratur, malerier eller musikk. Han sier videre at dette til og med strekte seg til folk som var eksperter, som hadde studert Orienten og orientalere, de hadde disse samme beskrivelsene.⁴⁴

Det jeg har nevnt over i dette avsnittet, er noen av årsakene for Saids interesse for Orienten og orientalismen, og noe av grunnen til at Said skrev boken *Orientalismen*. Jeg skal nå gå mer i dybden på Edward Saids orientalismeteorier.

2.3.2 Edward Saids orientalismeteorier

Jeg har i avsnitt 2.1.2 Hva var orientalismen?, skrevet noen av hovedpunktene ved den klassiske orientalismen. Said skrev også om hva orientalismen var i *Orientalismen*, men når Said skriver om orientalisme og orientalister bruker han begrepene i en videre forstand. Jeg vil her se på hva Saids vide betydning av orientalisme innebærer. Før jeg vil vise med noen eksempler fra *Orientalismen*, noen av de mest sentrale punktene ved orientalisme.

Edward Said skriver om ett ganske vidt tema i boken sin *Orientalismen*, han skriver ikke bare om forskningstradisjonen orientalisme, eller det jeg også har kalt for klassisk orientalisme. Said tar også for seg rapporter, skjønnlitteratur og reiseskildringer, som ikke uten videre hører hjemme

43 Youtube.com, «On Orientalism-Edward Said»; tilgjengelig på http://www.youtube.com/watch?v=fVC8EYd_Z_g; besøkt 11. februar 2014.

44 Youtube, «On Orientalism-Edward Said».

under forskning.⁴⁵ «Dette setter han sammen i en bred kontekst av kolonialisme, makt og kultur.»⁴⁶ På denne måten ville Said vise at orientalismen ikke bare var hegemonisk i forhold til intellektuelle, orientalismen var også et gjennomgående tema i de litterære tradisjonene, romanene, diktningen, dramaene og reiseskildringene, og dette hadde stor betydning for folkelige forestillinger om Orienten. Dramaene, malerkunsten og denne litteraturen ble opplevd og lest av folk flest, dette var ikke forbeholdt den intellektuelle elite, men Said mener at det orientalistiske tankegodset var like tydelig her, som i akademiske verk. Dette førte til at det orientalistiske tankegodset også ble implementert hos store deler av befolkningen i Europa/vesten, ikke nødvendigvis bevisst, men mennesker blir påvirket av omgivelsene, det de leser, det de ser og det som blir presentert for dem.⁴⁷ Said snakker derfor om latent og manifest orientalisme, latent er denne kanskje mer ubevisste orientalismen, som blir implementert hos folk flest gjennom populærlitteratur, og populærkultur som drama, malerier og musikk. Mens manifest orientalisme er selve fagtradisjonen, som har oppstått blant de intellektuelle, og som blir uttrykt gjennom begreper, institusjoner og akademiske verk.⁴⁸ «Min påstand er at orientalisme grunnleggende sett er en politisk doktrine påtvunget Orienten fordi Orienten var svakere enn Vesten, noe som byttet ut Orientens ulikhet til fordel for svakhet.»⁴⁹ For Said ble dermed orientalismen ett vestlig hegemoni, med kulturell, økonomisk og politisk dominans. Selv om alle de koloniserte områdene hadde fått politisk selvstendighet fram til 1955, hadde vesten fortsatt dette hegemoniet, men nå var det ikke Frankrike og Storbritannia som hadde hovedrollen, men USA.⁵⁰ Dette kommer jeg tilbake til under ny-orientalismen.

2.3.3 Viktige punkt ved Suids orientalismekritikk

For å klargjøre hva Suids orientalismekritikk i hovedsak handler om, vil jeg nå ha en liste over noen av de viktigste punktene ved Suids orientalismekritikk.

- Orienten hadde degenerert, fra å ha vært en høy sivilisasjon.
- Verktøy for å styre Orienten under koloniepoken.
- Skille mellom «oss og dem», Vesten og resten, Europa og Orienten.
- Orientalistene representerte en høyre sivilisasjon, enn den de studerte.
- Gi Orienten opplæring.

45 Ruud, *Langtvekkistan*, 65.

46 Ruud, *Langtvekkistan*, 65.

47 Said, *Orientalismen*, 223-224.
Ruud, *Langtvekkistan*, 68-70.

48 Said, *Orientalismen*, 223-224.

49 Said, *Orientalismen*, 224.

50 Said, *Orientalismen*, 310.
Ruud, *Langtvekkistan*, 65-70.

- Generaliseringer og stereotyper.
- Orientalerne var irrasjonelle, emosjonelle, umodne, ofre for egne laster og begjær, osv.
- Orientaleren får aldri snakke for seg selv/er ute av stand til å representere seg selv.
- Hegemonisk dominans: kulturell, økonomisk og politisk dominans.
- Laten orientalisme, implementering av orientalistisk tankegang i den brede befolkning.
- Ny-orientalisme (se avsnitt xxx)

2.3.4 Eksempler fra Saids *Orientalismen*

Jeg vil i dette avsnittet vise noen konkrete eksempler fra Edward Saids *Orientalismen*, på hvordan orientalistisk skrev, og hvordan de beskrev Orienten og orientalerne. Foreløpig har jeg beskrevet punkter ved orientalismen og ved Saids orientalismekritikk, jeg mener det vil være klargjørende å vise noen av Saids eksempler av orientalistisk litteratur.

Ernest Renan tilhører orientalismens andre generasjon, og levde fra 1823 til 1892. Når vi leser Renan kan vi lett se at kulturelle generaliseringer har begynt å bli vitenskapelige fakta. Det ble ofte brukt en sammenlignende struktur, disse sammenligningene var sjeldent beskrivende, de var som regel både vurderende og fortolkende. I det følgende sitatet av Renan ser vi hvordan Orienten blir framstilt som en lavere sivilisasjon enn den han selv tilhører, og menneskene her tilhører en kultur som ikke har nådd opp til den samme høyde som den europeiske kulturen.⁵¹

Man skjønner at den semittiske rase i alle henseender framstår for oss som en ufullstendig rase, i kraft av sitt enfold. Denne rasen – om jeg tør bruke sammenligningen – er det samme i forhold til den indo-europeiske familie som en blyantskisse er i forhold til et maleri; den mangler den variasjon, den bredde, den overflod av liv som er forutsetningen for evnen til utvikling. I likhet med de individene som er så lite fruktbare at de, etter gode barneår, bare oppnår en middelmådig manndoms kraft, sto de semittiske nasjoner i fullt flor i sin tidligste alder og har aldri vært i stand til å oppnå full modenhet.⁵²

Arthur James Balfour hadde i 1910 et foredrag for Underhuset om «problemene som vil møte oss i Egypt». Hans argumentasjon gjennom dette foredraget er typisk orientalistisk i stil, og hans argumenter kjenner vi igjen fra det Said har kritisert ved orientalismen.⁵³

Er det bra for disse viktige nasjonene – jeg innrømmer at de er viktige – at dette eneveldige styret skal utøves av oss? Jeg synes det er bra. Jeg synes at erfaringen viser at de under dette styret har det mye bedre enn de har hatt det noensinne tidligere i verdenshistorien, og at dette ikke bare er til deres fordel, men til hele den siviliserte Vestens fordel... Vi er ikke bare i Egypt for egypternes skyld, selv om vi er der for deres skyld; vi er der også for Europa i sin

51 Said, *Orientalismen*, 147, 166-167.

52 Said, *Orientalismen*, 167. (Renan, sitert i Said 2004)

53 Said, *Orientalismen*, 43-44.

alminnelighet.⁵⁴

Vi ser her hvordan Balfour mener det er riktig at Orienten, i dette tilfellet Egypt, skal bli styrt av oss, i dette tilfellet Storbritannia. Han mener også at egypterne har det mye bedre under dette styret enn det de noen gang tidligere i verdenshistorien har hatt, Orienten må bli styrt av oss, og opplært av oss, for å ha det best mulig, for dette klarer de ikke på tilfredsstillende måte selv. Said kritiserer også Balfour for å ikke la egypteren snakke for seg selv, noe orientalistene omtrent aldri lot dem gjøre. Orientalistene tenkte i hovedsak at orientalerne som snakker ut, sannsynligvis er agitatorene som ønsker å skape problemer, ifølge Said.⁵⁵

Ett siste eksempel i denne omgang er av William Robertson Smith, han skriver i hovedsak om arabere. Av det følgende sitatet ser vi klart hvordan Smith opprettholder skillet mellom «oss og dem», vesten og Orienten, i dette sitatet sammenligner han oss og araberene i alle punktene. Videre ser vi at Smith generaliserer ved å si at alle arabere er slik. Han bruker også stereotyper om araberene, som at arabere klager ustanselig over sult og tretthet, eller at araberene når han stiger av kamelen kun ønsker å hvile, røyke og drikke.⁵⁶ Said har skrevet teksten i klammene for å tydeliggjøre motsetningene mellom «oss og dem».

Den arabiske reisende er helt annerledes enn oss. Slitet med å komme seg fra sted til sted er bare en plage for ham, han har ingen glede av anstrengelser [slik «vi» har] og klager ustanselig over sult og tretthet [slik «vi» ikke gjør]. Du kan aldri overbevise orientaleren om at du, når du stiger av kamelen, kan ha andre ønsker enn å slenge deg ned på et teppe for å hvile (*isterih*), røyke og drikke. Dessuten er ikke araberene særlig imponert over landskapet [slik vi er].⁵⁷

2.3.5 Debatten om orientalismen

Hovedsaklig har jeg nå sett på hva orientalisme er, hvordan den har oppstått, og hva Edward Said mener med sin orientalismekritikk. I dette avsnittet vil jeg se på noe av kritikken som er rettet mot Said, vi kan til nå ha fått et inntrykk av at den klassiske orientalismen og Saims orientalisme er vedtatte sannheter, som det ikke særlig debatt om. Derfor synes jeg det er viktig å vie ett kort avsnitt til kritikken mot Said, slik at vi forstår at ikke alle er enige i det Said har kommet med, noen har deltatt i debatter om emnet for å vise sin motstand, andre har bevisst prøvd å svekke Said ved å vise til direkte feil i boken hans.

Etter utgivelsen av *Orientalismen*, ble Said en del av en global offentlighet, ettersom boken har fått mye oppmerksomhet, og vært gjenstand for debatter og diskusjoner. Videre i sin karriere

54 Said, *Orientalismen*, 45. (Balfour sitert i Said 2004)

55 Said, *Orientalismen*, 45.

56 Said, *Orientalismen*, 258-259.

57 Said, *Orientalismen*, 259.

arbeidet han ofte med de samme temaene som i *Orientalismen*, og han har skrevet flere bøker, artikler og kommentarer med orientalisme som tema. Said har fått mye ros for sitt arbeid, men også mye kritikk, noe som blir bekreftet ved hans stadige deltakelser i debatter. Berit Thorbjørnsrud bekrefter også dette i sitt Innledende essay til den norske 2001 utgaven av *Orientalismen*, Thorbjørnsrud skriver at *Orientalismen* brakte Said inn i en global offentlighet han siden aldri forlot. Bokens tema og Saids synspunkter var altså ikke noe alle var enige i, derav alle debattene om boken og dens tema, og dermed også kritikk mot Edward Said.⁵⁸

Flere av Saids motstandere har gått inn for å finne svakheter i Saids analyse i *Orientalismen*. Kritikerne har funnet mye å kritisere ved boken, noen svakheter er ganske åpenbare, selv om Said har prøvd å begrunne det meste han har gjort. Robert Irwin har skrevet en bok som heter *For Lust of Knowing*, i denne boken har han tatt for seg orientalist etter orientalist, og presentert dem inngående. Hans detaljnivå og kunnskaper om orientalistene, gjør det mulig for ham å vise hvordan Said har misforstått, blandet navn og feilplassert enkelte orientalister med hensyn til tid og sted i *Orientalismen*. Irwin mener at Said har gjort dette bevisst, og at det ikke er tilfeldige og ærlige feil.⁵⁹ Said blir også kritisert av en rekke orientalister og forskere for ikke å anerkjenne de forskerne som var på utrettelig søken etter kunnskap om samfunn og kultur i Orienten, deres respekt for Orienten, og deres vilje til å stadig fornye sine synspunkter og endre standpunkter. De mener at den vestlige kunnskapsproduksjonen om Orienten også har vært med å bidratt på en positiv måte.⁶⁰

2.3.6 Bernard Lewis' kritikk

Bernard Lewis er en britisk-amerikansk orientalist, han er professor i Midtøsten-studier ved Princeton University. Han spesialiserte seg i islams historie, og interaksjon mellom islam og vesten. Lewis ble brukt som rådgiver for George W. Bush administrasjonen i Midtøsten politikk. Bernard Lewis er en av de personene som ble mest kritisert av Edward Said i *Orientalismen*, Lewis har igjen kritisert Said og *Orientalismen*. Said og Lewis har også hatt flere offentlige debatter om boken til Said. Jeg vil nå se på noen av punktene ved Bernard Lewis kritikk mot Said.⁶¹

Bernard Lewis kritiserer Said for å redusere orienten til kun å gjelde Midtøsten, og at Saids Midtøsten kun er den del av den arabiske verden. Ved å eliminere tyrkiske, persiske og semittiske studier, hevder Lewis at Said har isolert arabiske studier fra deres historiske og filologiske kontekst. Lewis hevder videre at Said reorganiserer både orientalismens geografi og historie, spesielt gjør han dette ved å plassere hovedutviklingen av arabiske studier i Storbritannia og Frankrike. Lewis mener

58 Thorbjørnsrud, «Innledende essay», VII-VIII.

59 Ruud, *Langtvekkistan*, 77-78.

60 Ruud, *Langtvekkistan*, 81-82.

61 Wikipedia nettleksikon, «Bernard Lewis»; tilgjengelig på http://en.wikipedia.org/wiki/Bernard_Lewis; besøkt 21. februar 2014.

at hverken før eller etter kolonitiden har britenes og franskmennenes bidrag, hverken i brede, dybde eller standard kunne matche tyskerne og deres nabolands bidrag i orientalistiske studier. Men disse bidragene har altså Said unnlatt og ta med i sin bok.⁶²

Lewis kritiserer også Said for hans utvalg av orientalister, han hevder at Said har latt være å bruke mange av de ledende britiske og franske orientalistene. Noen blir bare såvidt nevnt, mens andre har blitt totalt utelatt sier Lewis. Lewis kritiserer også Said for å bruke mange forfattere og skribenter i orientalist kategorien, som han mener ikke hører hjemme der. Han nevner Nerval og imperialist administratoren Lord Cromer, Lewis er enig i at disse har vært med på å forme kulturelle holdninger i vesten, men han sier at disse ikke hadde noe med den akademiske tradisjonen orientalisme å gjøre, som er Said hovedmål.⁶³

Lewis hevder også at Said ser på forskning og vitenskap som en artikkel eller vare som finnes i begrenset mengde, og at vesten har grepet en urettferdig stor del av disse og andre resurser. Dette etterlater en fattig orient, som er uten forskning og vitenskap. På denne måten mener Lewis at Said uttrykker en forakt for arabiske lærde, som er verre en den Said tilskriver orientalistene.⁶⁴

2.3.7 Er *Orientalismen* allikevel relevant?

Det vil alltid vil være motstridende meninger, det gjelder også for teoriene om orientalismen, som jeg har vist i de to forrige avsnittene. Said har dermed også blitt betydelig kritisert for feil ved sin bok. I forrige avsnitt så jeg på noen punkt ved kritikken mot Said fra Bernard Lewis, men ikke alle disse punktene er like holdbare, ettersom Said har gitt flere begrunnelser for sine valg og det han har skrevet. Said begrunner eksempelvis tidlig at hans hovedfokus vil være Midtøsten pga den personlige investeringen i boken, han kommer fra Palestina, og har hatt en sterk bevissthet om at han var orientaler som barn. Said mener også at det var mulig å eliminere en del av Orienten, hovedsaklig områder i den fjerne østen, ikke fordi disse områdene ikke var viktige, men fordi han mener man kan diskutere Europas og USAs erfaring med det Midtøsten og islam atskilt fra erfaringene med det fjerne østen.⁶⁵

I forhold til kritikken rettet fra Lewis, når det gjelder hans utvalg av orientalister, kommer også her Said tidlig med begrunnelse for sine valg. Said hadde et stort arkiv og velge fra, og dette måtte begrenses, derfor har han ikke hatt mulighet til å velge alle de viktigste orientalistene. Hvorfor hans utvalg ble på en bestemt måte, hvor noen orientalister ble valgt framfor andre, kan dermed bli offer for kritikk. Men det kan også legges til at Said har fått mye ros for å ha brukt en så

62 Bernard Lewis, «The question of orientalism», i «*Orientalism a Reader*» (ed. A.L Macfie; The American University in Cairo Press; Kairo: 2000), 257-258.

63 Lewis, «The question of orientalism», 261-262.

64 Lewis, «The question of orientalism», 258-259.

65 Said, *Orientalismen*, 27-28, 36-39.

stor mengde orientalistiske tekster i sin analyse. Når det gjelder kritikken om at Said har brukt personer og tekster i sin analyse som ikke hører hjemme i akademisk orientalisme, gjorde Said det klart at han brukte et utvidet orientalismebegrep, hvor han også inkluderer rapporter, skjønnlitteratur og reiseskildringer.⁶⁶

Vi ser at Edwards Saids orientalismeteorier som han har viet sin bok *Orientalismen* til har fått både kritikk og ros. Jeg har i de tre siste avsnittene vist noe av motstanden, og at boken også har møtt kritikk.

Selv om det Said og *Orientalismen* har møtt kritikk og uenigheter, selv om flere har prøvd å avfeie boken, selv om boken har både feil og mangler, kanskje ikke så mange som noen har prøvd å fremstille, så er *Orientalismen* en bok med mange gode og viktige poeng. *Orientalismen* har vært med på å forandre dagsorden innen en rekke fag, den har vist at forskning vanskelig lar seg gjøre å være verdinøytral og politisk uavhengig. Boken er fortsatt aktuell i dag, den har blitt oversatt til 36 forskjellige språk, den siste norske utgaven i 2004. Boken og orientalismeteoriene er gode verktøy også i dag for å se på forskning, litteratur og forestillinger om andre folk.

2.3.8 Orientalist en hedersbetegnelse eller skjellsord?

Det var lenge forbundet med status å holde på med orientalistisk forskning, og mange forskere som omtalte seg selv som orientalist mente at det var en hedersbetegnelse. Dette var holdningen i ganske lange tider, det var første fra slutten av det 19. århundre at den orientalistiske forskningstradisjonen møtte kritikk. På midten av det 20. århundre hadde denne historiske prosessen skutt fart, og den orientalistiske forskningstradisjonen ble utfordret og gjenstand for kritiske blikk. Dette var en del av en større ideologisk og politisk holdningsendring i denne perioden, som hadde sammenheng med at kolonialismen som politisk orden ble utfordret både i Europa og rundt i verden, og «nasjonenes selvbestemmelse» fikk etter hvert også gjelde for koloniene.⁶⁷

Etter hvert som *Orientalismen* har blitt kritisert og fordømt, har orientalisme mer eller mindre blitt ett skjellsord i dag, og forskningen har som nevnt over blitt kraftig kritisert. I dag brukes omtrent ikke betegnelser som orienten, orientalisme eller orientalist. Hva betyr dette, har vi gått vekk fra den orientalistiske tankegangen? Det er vanskelig å hevde at vi har gått vekk fra all forskning om Orienten fra 1600 og fram til nå, det er ingen tvil om denne bakgrunnen fortsatt påvirker oss, men vi er kanskje mer bevisste og kritiske på dette i dag. Flere av dagens fagtradisjoner har direkte opphav i den orientalistiske forskningen, slik som sammenlignende språkvitenskap, religionshistorie, antropologi og de såkalte områdestudiene. Det er flere som mener

66 Said, *Orientalismen*, 26-28.

67 Ruud, *Langtvekkistan*, 59-60.

at det ikke er noen forskjell mellom orientalisme og områdestudiene, de mener hvertfall at slagget fremdeles henger ved.⁶⁸

Selv om orientalisme langt på vei har blitt ett skjellsord i dag, mener Edward Said at vi fremdeles har en orientalistisk tradisjon og tankegang. På 1900-tallet, etter andre verdenskrig oppstod det en amerikansk orientalisme, som jeg i likhet med Arild Engelsen Ruud kaller for ny-orientalisme.⁶⁹ Ny-orientalismen er en videreføring av den tidligere, eller tradisjonelle europeiske orientalismen, jeg skal gjøre rede for ny-orientalismen i det neste avsnittet.

2.4 Orientalismeteori i dag/ ny-orientalisme

Det tredje og siste kapittelet i *Orientalismen* handler om Orientalisme nå, det siste avsnittet av dette kapittelet Den siste fasen er av spesiell interesse her. Her beskriver Said skiftet fra britisk og fransk til amerikansk overherredømme. Said forsøker her å skissere nåtidens intellektuelle og sosiale virkelighet innen orientalismen i USA, nåtiden det her snakkes om er fra slutten av andre verdenskrig og framover. Said argumenterer her for at det har oppstått en amerikansk orientalisme, videre kalt ny-orientalisme, hvor Orienten har blitt innsnevret til kun å gjelde Midtøsten eller den islamske orienten, og orientalerne er nå muslimer og/eller arabere.⁷⁰

Siden andre verdenskrig har det vært vesentlige endringer i internasjonal politikk, Frankrike og Storbritannia spiller ikke lenger hovedrollen, det amerikanske imperiet skjøv dem ut på sidelinjen. Den tidligere kolonialiserte verden forbindes nå med USA via et enormt spekter av interesser. Den elektroniske tidsalderen førte til en forsterkning av stereotypene som forsterket vår oppfatning av Orienten. Fjernsynet, filmene og alle de ressursene media råder over førte informasjonen inn i mer standardiserte former, og førte til et intensivt grep om Orienten. Etter de arabiske-israelske krigene ble den arabiske muslim en skikkelse i amerikansk populærkultur, det ble en todeling mellom det frihetselskende, demokratiske Israel og de ondsinnede, totalitære og terroristiske araberne. Utenom populærkulturen, var oppmerksomheten også rettet mot araberne i den akademiske verden, hos de som utformet politikken, og i forretningsverden. Midtøstens strategiske plassering og ressurser i området, spesielt olje, var sentrale årsaker til all interessen rundt Midtøsten og araberne, USA begynte å forberede sin nye imperialistiske etterkrigsrolle. De som tidligere ble kalt orientalist, kalte seg nå gjerne områdespesialister, og de tilbudte regional ekspertise til regjering og forretningsliv. Forestillingene om de forskjellige områdene i Orienten har hatt og har store konsekvenser, jeg vil videre i dette avsnittet se på forestillingene av Islam og

68 Ruud, *Langtvekkistan*, 25.

69 Videre i denne oppgaven vil den amerikanske orientalismen som Edward Said har redegjort for, gå under både begrepet ny-orientalisme og amerikansk orientalisme.

70 Said, *Orientalismen*, 36, 315-317.

araberne, slik den tradisjonelle europeiske orientalismen har gitt seg utslag i USA.⁷¹

2.4.1 Fremstillinger av arabere

Etter andre verdenskrig var det en forandring i anti-semittismen i USA, tidligere hadde anti-semittismen vært mot jøder, men den forandret seg nå til å være mot arabere. «Overføringen av en folkelig anti-semittisk holdning fra en jødisk til en arabisk målskive gikk greit da skikkelsen egentlig var den samme.»⁷² Fra tidligere å ha blitt framstilt som en kamelridende nomade, ble araberer etter krigen i 1973 framstilt som noe mer truende. En vanlig karikaturtegning var en arabisk sjeik stående bak en bensinpumpe, med tydelige semittiske trekk som ørnenese, bart og et ondskapsfullt flir, dette for å påminne den hovedsaklige ikke-semittiske befolkningen, om at semitter var roten til alle våre problemer, som i dette tilfellet var bensinmangel.⁷³

Said kommer også med noen andre eksempler på hvordan araberer framstilles i dag, som hvordan arabere framstilles i filmer og på fjernsynet.

I filmer og på fjernsynet forbindes araberer enten med lidderlighet eller blodtørstig uærlighet. Han virker som en sexfiksert degenerert type som sant nok klarer å klemme ut utspekulerte intriger, men som i bunn og grunn er sadistisk, svikefull og nedrig. Slavehandler, kameldriver, pengeveksler, fargerik skurk: dette er noen av de tradisjonelle arabiske rollene innen film.⁷⁴

I nyhetsbildet, enten det er på tv eller i avisene, vises alltid arabere i et stort antall. Ingen individualitet, ingen personlige kjennetegn eller erfaringer. De fleste bildene viser masseraseri eller nød, eller irrasjonelle (derfor håpløst eksentriske) faktorer. Bak alle disse bildene lurer trusselen om *jihad* . Følge: en frykt for at muslimene (eller arabere) skal ta over verden.⁷⁵

USAs erfaring med Orienten før andre verdenskrig hadde vært begrenset, det hadde ikke vært en ordentlig orientalistisk tradisjon i USA. Etter andre verdenskrig, når USA overtok plassen som Storbritannia og Frankrike hadde hatt, kom også USA med et spesifikt bidrag til orientalismens historie. Tidligere hadde orientalismen grunnleggende sett vært en filologisk disiplin, og en vag generell oppfatning av Orienten, men i USA ble dette nå en samfunnsvitenskapelig spesialitet. Orientalisten begynner nå som en utdannet samfunnsviter og «anvender» sin vitenskap på Orienten eller et annet sted. Rett etter andre verdenskrig var ikke lenger Orienten så viktig, som den hadde vært i Europa i flere hundre år, Orienten ble mer ett administrativt og politisk spørsmål. Her kom

71 Said, *Orientalismen*, 36-39, 310-311.

72 Said, *Orientalismen*, 311.

73 Said, *Orientalismen*, 311.

74 Said, *Orientalismen*, 312.

75 Said, *Orientalismen*, 312.

samfunnsviteren og spesialisten inn, de tilbudte regional ekspertise til regjering og forretningsliv.⁷⁶

Said kritiserte denne samfunnsvitenskapelige oppmerksomheten på Orienten i hovedsak fordi den unngår litteratur. Vi kan lese mengder av ekspertskrifter om den moderne Nære østen, og bare veldig sjeldent kommer vi over henvisninger til litteratur.⁷⁷ Konsekvensene av denne forsømmelsen i den moderne amerikanske bevissthet «om den arabiske eller orientalske Orienten er at regionen og dens folk begrepsmessig svekkes og reduseres til «holdninger», «trender» og statistikker: kort sagt, fratatt sin menneskelighet.»⁷⁸ Said hevder at for den regionale ekspert er det «fakta» som er viktigst, og at disse fakta kan bli forstyrret ved å se på litterære tekster. For det finnes arabisk skjønnlitteratur hvor det er skrevet om deres erfaringer, deres verdier og deres menneskelighet, men disse tekstene kan forstyrre de ulike mønstrene, som den amerikanske samfunnsviter og regionale ekspert bruker i sin fremstilling av Orienten. Det er egentlig svært lite av det akademiske eksperter på Midtøsten gjør nå som ligner tradisjonell orientalisme, det viktigste som er igjen, er at den nye orientalistene overtok holdningen av kulturell fiendtlighet og beholdt den.⁷⁹

Moderne amerikansk orientalisme stammer fra slikt som hærens språkskoler som ble opprettet under og etter krigen, statlig og forretningsmessig interesse for den ikke-vestlige verden i etterkrigstiden, den kalde krigen med Sovjetunionen, og en gjenværende misjonærholdning til orientalere som anses å være modne for reformer og omskolering. Språkstudiet var kun nyttig av strategiske årsaker, og for å gi «eksperten» et preg av autoritet.⁸⁰ Eller som Said sier: «I samfunnsvitenskapen er språkstudiet bare et redskap for å nå høyere mål, og på ingen måte for å kunne lese litterære tekster.»⁸¹

2.4.2 Grunnlag for etterkrigsrollen

USA ble ikke en verdensmakt før i det tyvende århundret, men begynte i det nittende århundret å beskjeftige seg med Orienten, det var dette som la grunnlaget for den senere utslørte imperialistiske interessen. Allerede i 1842 ble American Oriental Society grunnlagt, formann John Pickering gjorde det klart at USA hadde planer om å studere Orienten for å følge de europeiske imperiemaktenes eksempel. Under og etter andre verdenskrig forberedte USA sin nye, imperialistiske etterkrigsrolle, og det ble en dramatisk opptrapping av USAs interesser i

76 Said, *Orientalismen*, 315-317.

77 Said, *Orientalismen*, 316-317.

78 Said, *Orientalismen*, 316-317.

79 Said, *Orientalismen*, 315-317.

80 Said, *Orientalismen*, 317.

81 Said, *Orientalismen*, 317.

Midtøsten.⁸²

Et av de viktigste aspektene ved denne rollen var «en politikk for kulturelle forbindelser» slik den ble definert av Mortimer Graves i 1950. En del av denne politikken var, sa han, forsøket på å få tak i «enhver betydelig publikasjon på ethvert viktig språk i Det nære østen som er utgitt siden 1900», et forsøk «som Kongressen bør anerkjenne som en foranstaltning for vår nasjonale sikkerhet».⁸³

Grunnen til dette var for å få en bedre amerikansk forståelse av kreftene som kjempet med den amerikanske idé om anerkjennelse i Midtøsten, hovedsaklig islam og kommunismen. Denne politikken, med dens bekymring, sammen med den tilbakeskuende American Oriental Society, førte til det enorme apparatet for forskning på Midtøsten. Midtøsteninstituttet som ble grunnlagt i Washington i 1946, ut fra organisasjoner som denne fikk oppstod Middle East Studies Association, føderale forskningsprosjekter, forskningsprosjekter ledet av Forsvarsdepartementet, rådgivnings- og lobbyvirksomhet fra banker, oljeselskaper, multinasjonale selskaper osv. Said mener at alle disse beholdt det tradisjonelle orientalistiske synet som har blitt utviklet i Europa.⁸⁴

Innen studiene av Midtøsten, araberne og islam finner vi flere av orientalismens viktigste dogmer i sin reneste form. Forskjellen mellom Vesten, som er rasjonell, utviklet, human, overlegen, og Orienten som er villfaren, underutviklet og underlegen. Det foretrekkes tekster som fremstiller en «klassisk» orientalsk sivilisasjon, framfor bevis hentet fra moderne orientalistisk virkelighet. Orienten bør fryktes, som Den gule fare eller brunt herredømme, Orienten skal helst kontrolleres, enten ved okkupasjon, pasifisering, forskning og/eller utvikling.⁸⁵ «Det oppsiktsvekkende er at disse oppfatningene holder stand uten særlige innsigelser i studiet av den moderne Nære orient på universiteter og i statlige organer.»⁸⁶

Det merkelige er at ny-orientalismen etter andre verdenskrig har levd sitt eget liv, helt forskjellig fra det de andre orientalistiske underdisiplinene har levd, hos dem ble spesialistene utfordret. Eksempelvis The Committee of Concerned Asia Scholars som i hovedsak var amerikanere som stod bak en revolusjon i østasia-spesialistenes rekke. Spesialistene på den moderne islamske verden tilegner seg ofte kunnskaper om samfunn i Midtøsten fra Koranen. Islam, eller et syv hundretallsideal av den, antas å ha en enhetlighet som gjør at den ikke blir påvirket av kolonialisme, imperialisme eller politikk.⁸⁷ «Bare arabistene og islamologene fortsetter i urevidert form. For dem finnes fremdeles ting som *ett* islamsk samfunn, *en* arabisk tankegang, *en* orientalsk

82 Said, *Orientalismen*, 319-321.

83 Said, *Orientalismen*, 321.

84 Said, *Orientalismen*, 319-321.

85 Said, *Orientalismen*, 327-328.

86 Said, *Orientalismen*, 327.

87 Said, *Orientalismen*, 327-328.

psyke.»⁸⁸

2.4.3 Konsekvenser av ny-orientalismen

Orientalismen har ikke bare alvorlige implikasjoner fordi det intellektuelt sett er vanærende, men også fordi det får store konsekvenser innen andre områder, slik det i Europa fikk store konsekvenser eksempelvis når det kommer til kolonialiseringen og styringen av disse områdene, i USA har det fått store konsekvenser politisk og økonomisk sett. USA har store investeringer i Midtøsten, større enn noen andre steder i verden, Said sier at alle midtøstenekspertene er gjennomsyret av orientalisme, og det er disse som gir råd til politikerne og forretningsliv i spørsmål om Midtøsten⁸⁹.

Said er spesielt bekymret fordi orientalismens innflytelse har spredt seg til Orienten, i bøker og tidsskrifter på arabisk finner vi mengder av annenrangs analyser av «den arabiske mentalitet», «islam» og andre myter, utført av arabere.⁹⁰ «Faktum er at orientalismen har opplevd en vellykket tilpasning til den nye imperialismen.»⁹¹ Arabiske penger og ressurser har gjort at orientalismen har spredt seg i USA, dette har vært en pådriver for folks interesse for Midtøsten. I Midtøsten har det blitt en tilpasning mellom den intellektuelle klassen og den nye imperialismen. Universiteter i den arabiske verden drives etter mønstre som er arvet fra tidligere kolonimakter, men med dårlige fasiliteter som store klasser, dårlige bibliotek, dårlig utdannede og underbetalte lærere. Studenter som kommer seg gjennom systemet blir oppmuntret til å fortsette sitt arbeid i USA og Europa. Produksjon av kultur, lærdom og vitenskap i den arabiske og islamske verden er fremdeles en annenrangs makt, noe vi ser ved at vitenskapsmenn i Midtøsten ikke kan overse det som pågår i vitenskapelige tidsskrifter, institutter og universiteter i USA og Europa, men vitenskapsmenn i USA og Europa kan overse det som blir produsert i Midtøsten. Said nevner også at forbruket i Orienten er ett bilde på orientalismens triumf, med USA som en kresen kunde som kjøper få produkter, hovedsaklig olje og billig arbeidskraft, mens araberne er allsidige konsumenter av amerikanske produkter, både materielle og ideologiske. Dette gjelder selvfølgelig kun eliten, de som har tjent seg rike på olje og de politiske makthaverne, de som har kapital.⁹²

Vi har nå sett at USA har overtatt makten i internasjonal politikk etter andre verdenskrig, de overtok også mye av den tradisjonelle orientalistiske tradisjonen til Europa, og overførte den til araberne og islam. Det ble dermed utviklet en amerikansk orientalisme ifølge Edward Said, som jeg har kalt for ny-orientalisme, vi så videre på hvordan den orientalistiske tradisjonen har fått utslag i USA, og hvordan det har vært en intellektuell føyelighet fra Orienten/Midtøsten til å godta

88 Said, *Orientalismen*, 328.

89 Said, *Orientalismen*, 349-350.

90 Said, *Orientalismen*, 350.

91 Said, *Orientalismen*, 350-351.

92 Said, *Orientalismen*, 350-353.

orientalismens bilder og doktriner, og at dette har blitt underbygget ved økonomisk, politisk og sosial utveksling.

2.5 Diskurs analyse som teoretisk og metodisk grep

Den metodiske tilnærmingen i denne oppgaven vil være diskurs analyse. Jeg skal analysere Hege Storhaugs bøker, *Rundlurt* og *Men størst av alt er friheten*, i lys av Edward Saids orientalismekritikk, som er presentert over, og med diskurs analyse som metode. Diskursanalyse kan være ett fruktbart metodologisk redskap innen feltet religion, det er mulig å identifisere og analysere flere ulike diskurser innen religionsfeltet. I denne oppgaven kan det være diskursen knyttet til religion, diskursen om islam, diskursen om kvinnediskriminering innen islam, diskursen om muslimsk innvandring, eller diskursen om muslimer skal delta eller isolere seg fra vestlige samfunn osv. En diskurs kan dreie seg om ett bestemt tema, som er satt sammen av flere mindre og beslekta tema. I diskursen om islam, vil for eksempel ofte diskursen om kvinnediskriminering innen islam være ett tema. I denne delen av oppgaven skal jeg presentere diskursanalyse, og de mest fremtredende aspektene ved diskursanalyse, slik den anvendes innenfor religionsvitenskapen. I tillegg skal jeg si litt om eurosentrisme/etnosentrisme og stereotypier som er sentrale begreper i beskrivelsen av orientalismen.⁹³

2.5.1 Diskurs analyse

Diskursbegrepet har blitt ett populært begrep, og har vært på mote, spesielt de siste 10 år. Begrepet har blitt et vidt og tøyelig begrep, grunnen til dette er at ordet diskurs brukes i vitenskapelige tekster og debatter uten noe videre forklaring eller definisjon av hva ordet betyr eller inneholder. Det finnes forskjellige definisjoner på hva en diskurs er, det finnes ingen større enighet om hva diskurser er, eller hvordan man analyserer dem. Utgangspunktet jeg bruker for diskursanalyse, er at våre måter «å snakke på» ikke gjenspeiler vår omverden, våres identiteter og sosiale relasjoner nøytralt, men spiller en aktiv rolle i å skape og forandre dem. Hva betyr ordet diskurs? Hva er en diskursanalyse i religionsvitenskapelig sammenheng, og hvilke aspekter er mest fremtredende i denne sammenheng?⁹⁴

«I ordbøker likestilles diskurs gjerne med meningsutvekslinger eller diskusjoner. Innenfor enkelte akademiske fag går definisjonen av diskurs mer i retning av (sam)tale og språk.»⁹⁵ Vi kan

93 Torjer A. Olsen, «Diskursanalyse i religionsvitenskapen», i «Metode i religionsvitenskap» (ed. S.E. Kraft og R.J. Natvig; Pax Forlag A/S; Oslo: 2006), 51-55.

94 Marianne Winther Jørgensen og Louise Phillips, *Diskursanalyse som teori og metode* (Fredriksberg: Roskilde Universitetsforlag, 1999), 9-10.
Olsen, «Diskursanalyse», 51-52.

95 Olsen, «Diskursanalyse», 51.

dermed si at en diskurs er meningsutveksling/diskusjoner/samtaler/språk med ulike aktører, og deltakerne kan være både enige og uenige. Diskursene er aldri «ideelle» eller faste, de er ofte i bevegelse, og under stadig forandring, men forandring kan ta lang tid. Språklig og kulturell kontekst, samt andre utenforliggende faktorer som legger føring på samtalen, som maktstrukturer hører også til diskurser. For eksempel en predikant som i taler og samtaler stadig gjentar at homofili er en synd, er med på å bygge opp en virkelighet hvor homofili er syndig. Dette er med på å gjøre at endringer i homofilidiskursen vil ta lang/lengre tid. Diskurser og virkelighet er tett vevd sammen og påvirker hverandre gjensidig, dette gjør at diskurser kan ha tilbakevirkende kraft i den forstand at de bidrar til å skape eller konstruere virkeligheten gjennom sine representasjoner, slik som i eksempelet over med predikanten.⁹⁶

Jeg skal nå beskrive de fire mest fremtredende aspektene ved diskursanalyse i en religionsvitenskapelig sammenheng, disse er sosialkonstruktivisme som teoretisk fundament, den kritiske analysen, vektlegging av flerstemmighet og identifisering av makt og hegemoni. Disse aspektene setter fokus på flere viktige spørsmål, som også er viktige og relevante spørsmål for min oppgave. I avsnittene som følger blir spørsmålene presentert.

2.5.2 Sosialkonstruktivisme som teoretisk fundament

Sosialkonstruktivisme er en fellesbetegnelse for en rekke nyere teorier om forholdet mellom kultur, samfunn og mening. Sosialkonstruktivismen som teoretisk fundament, er kanskje det viktigste premisset for diskursanalyse. «Et av sosialkonstruktivismens viktigste kjennetegn er et kritisk forhold til kunnskap og til hvordan kunnskap erverves og videreformidles.»⁹⁷ Noe vi også kjenner igjen i diskursanalyse. Videre er sosialkonstruktivismens utgangspunkt at sosiale kategorier og størrelser ikke er evige, men sosialt skapte, dette vil si at folk konstruerer mening gjennom sosial samhandling. Sosiale konstruksjoner blir tillagt mening av at en gruppe mennesker blir enige om denne meningen. Dermed kunne enhver sosial konstruksjon vært annerledes, siden menneskene kunne ha lagt en annen mening til en bestemt konstruksjon. Vi ser lignende trekk ved diskursanalyse, diskurser avspeiler ikke bare den sosiale virkeligheten, de er også med på å konstruere dem. Ulike og gjerne konkurrerende representasjoner av virkeligheten former vår oppfatning av hvordan verden henger sammen og ser ut, konkurrerende representasjoner gir også en pekepinn på det faktum at enhver diskurs kunne vært annerledes.⁹⁸ Dette er noe av det jeg har sett på i første del av dette kapittelet, i teoridelen, hvordan våres representasjoner spesielt av Orienten,

96 Olsen, «Diskursanalyse», 51-55.

97 Olsen, «Diskursanalyse», 55.

98 Jørgensen og Phillips, *Diskursanalyse*, 12-14.

Olsen, «Diskursanalyse», 55-58.

og senere den arabiske orienten, har oppstått og hvordan de har blitt reproduert og/eller endret. Et godt eksempel på dette, er hvordan Orienten og orientalismen i utgangspunktet gjaldt et stort geografisk område, men endret seg til kun å gjelde den arabiske verden. Jeg har også sett på hvordan vestlige holdninger til Orienten har blitt reproduert, og gjort seg gjeldene i flere århundre. Men som vi vet kunne disse representasjonene vært annerledes, om de hadde blitt tillagt andre meninger, men av blant annet økonomiske og politiske grunner har diskursen om Orienten og orientalismen blitt forsøkt låst fast. Vi har også sett hvordan dette kan endres, om enn sakte, som ved Edward Saids bok *Orientalismen*, hvor noen mennesker/en gruppe blir enige, og det blir tillagt andre meninger om Orienten og andre folkeslag, og det kan dermed bli en endringsprosess.

2.5.3 Kritisk analyse

Kritisk analyse eller kritisk holdning er et viktig kjennetegn ved diskursanalyse. Kritik/kritisk holdning kan rettes mot hvordan kunnskap tilegnes, mot forskningens rolle og innhold, samt mot maktstrukturer. Diskursanalyse er en del av en større refleksiv tradisjon, som er kritisk til tidligere og nåtidig forskning generelt, og til tilegnelsen og konstruksjon av kunnskap overhodet. Forskere kan ikke befinne seg i en ideell nøytralitet, både tidligere forskning og den man er i ferd med å gjøre, vil bli en del av diskursen som studeres, den vil være en stemme blant flere. Forskning vil dermed ikke være løsrevet fra maktstrukturer. Med kritisk diskursanalyse vil forskningen ofte kunne fremstå som maktkritisk, ved at kritikken rettes flere veier, hvordan kunnskap tilegnes, hva er forskningens rolle og innhold, og mot maktstrukturer.⁹⁹ Ved å bruke kritisk analyse får vi flere interessante spørsmål i forhold til arbeidet med Hege Storhaugs tekster, hvordan er Hege Storhaugs kunnskap tilegnet, hvilke kilder bruker hun? Hva er forskningens/tekstenes rolle og innhold, hva prøver Hege Storhaug og oppnå? Samt å være kritisk til maktstrukturer når det kommer til innvandrings diskursen i Norge, er Hege Storhaug med på å skape/reprodusere skjevheten i maktforholdet mellom muslimer og majoriteten i Norge?

2.5.4 Flerstemmighet

«Flerstemmighet innebærer at den diskursanalytiske forskerens utgangspunkt er at et samfunn, en gruppe, en religion eller en religiøs tradisjon alltid taler med flere stemmer.»¹⁰⁰ Hvis vi ser på islam er dette enkelt å forstå, islam er for eksempel ingen enhetlig størrelse, det finnes mange forskjellige grupperinger innen islam, som har flere ulike synspunkter og praksiser. Vi kan også se på korset, korset kan ha mange forskjellige betydninger avhengig av kontekst og øyet som ser. Flerstemmighet

99 Jørgensen og Phillips, *Diskursanalyse*, 75-76.

Olsen, «Diskursanalyse», 58-60.

100 Olsen, «Diskursanalyse», 60.

er et godt redskap i religionsforskning, ved analyse av religiøse tekster og grupper. For ingen tekster eller grupper taler med kun en stemme, folk tenker og handler ulikt, selv om det innen en religiøs gruppering ofte vil være en del hovedpunkter de fleste deler. Vi kan også si at enkeltpersoner snakker med flere stemmer, enkeltpersoner vil ytre seg ulikt i ulike kontekster. Dvs at konteksten kan gi føringer for hva vi snakker om og hvordan vi snakker.¹⁰¹ Det motsatte av flerstemmighet er monologisering, her søkes enstemmighet. Selv om flere stemmer er hørbare i en diskurs, er det noen stemmer som har mer å si og snakker høyere, og disse stemmene har ofte en interesse av at andre stemmer holdes lave og tause. I en hver diskurs hvor det eksisterer en form for hegemoni finner vi også de monologiske stemmene, de ønsker å være gruppas eller tekstens egentlige og autorative stemme, samt og marginalisere andre stemmer. En del av diskursanalysen er å reflektere over og motarbeide denne mekanismen.¹⁰² Hvem er det Hege Storhaug lar representere islam og muslimene? Lar hun flere representere islam, eller lar hun kun noen slippe til, er hun eventuelt med på å skape en monologisering innen islam, hvor kun noen få får komme med synspunkter, mens andre blir marginalisert?

2.5.5 Identifisering av makt og hegemoni

Det fjerde og siste aspektet ved diskursanalyse i en religionsvitenskapelig sammenheng er makt og hegemoni, som en fortsettelse av flerstemmighet og monologisering. Makt kan være den kraft og de prosesser som skaper våres omverden og gjør den meningsfull for oss, makten er produktiv siden den produserer det sosiale på bestemte måter, som jeg har nevnt kunne enhver sosial konstruksjon vært annerledes, eller den kan bli annerledes i fremtiden. I alle diskurser er makt og hegemoni innblandet, diskursanalyse kan bidra til den kritiske analysen av maktstrukturer og hvordan de opprettholdes.¹⁰³ «Hegemoni betegnes som den rådende diskursen, som den representasjonen av virkeligheten som har forrang framfor andre.»¹⁰⁴ I denne forbindelse er det noen prosesser som fører til reproduksjon av maktstrukturer og som gjør endring vanskelig, monologisering fører til hegemoni, som fører til monologisering, dermed reproduksjon av maktstrukturer. Makt og hegemoni har en sammenheng med de tre aspektene jeg har gjort rede for i de forrige avsnittene, makt og hegemoni kan kritisk analyseres, makt og hegemoni konstrueres sosialt gjennom sosial samhandling, og makt og hegemoni regulerer ofte flerstemmighet.¹⁰⁵

101 Olsen, «Diskursanalyse», 60-61.

102 Olsen, «Diskursanalyse», 60-62.

103 Jørgensen og Phillips, *Diskursanalyse*, 49-50, 86-88.

Olsen, «Diskursanalyse», 62-64.

104 Olsen, «Diskursanalyse», 64.

105 Olsen, «Diskursanalyse», 62-64.

2.5.6 Stereotypier

Stereotypier er et begrep vi stadig møter i *Orientalismen*, og i beskrivelsen av orientalisme. «Stereotypier er kategoriseringer av mennesker eller grupper av mennesker som har enkelte fellestrekk.»¹⁰⁶ Når disse gjentas lenge nok kan de få en viss autoritet selv om de ikke stemmer, eller bare inneholder et snev av sannhet. «Stereotypier er altså antakelser om en sosial gruppe eller dens medlemmer. De er ofte enkle generaliseringer om mennesker som har enkelte fellestrekk.»¹⁰⁷ Stereotypier har lett for å bli sanne og uforanderlige, og dermed selvoppfyllende profetier, dermed blir de også motstandsdyktige mot forandring. Stereotypier blir ofte forbundet med noe negativt, men stereotypier kan være både positive og negative, de er faktisk helt nødvendige for å forenkle og mestre en kompleks verden. Et eksempel kan være at politibetjenter er rettferdige og griper inn mot forbrytere, dette er ikke alltid sant, men det forenkler vår tilværelse å ha denne oppfatningen. Det hadde gjort tilværelsen vår vanskelig om vi ikke hadde hatt tillit til politibetjenter, og hatt oppfatningen om at de ikke griper inn eller arresterer forbrytere. Hvis vi derimot har en stereotypi om at kvinnemishandling er vanlig blant muslimer, vil dette kanskje gjør vårt syn på muslimer negativt, og gjøre hverdagen vanskeligere for mange muslimer. Vi ser at stereotypier kan være både nyttige og til skade, alt etter hvordan de blir brukt, vi må huske at de beskriver en gruppenorm ikke et bestemt individ, vi må huske at de kan være feil, og vi må være villig til å endre stereotypiene ved nye observasjoner eller erfaring med den aktuelle gruppen.¹⁰⁸

2.5.7 Etnosentrisme/eurosentrisme

Etnosentrisme er et av hovedaspektene ved orientalisme, det blir også kalt eurosentrisme i den sammenheng. «Etnosentrisme går ut på at en regner seg selv, sine egne verdier eller sin egen gruppes livsførsel som bedre enn andres.»¹⁰⁹ Vi har den beste kultur, våre verdier og normer er de mest fornuftige, det er alltid «de andre» det er noe gale med, de er ikke som oss. Derfor blir dette også kalt eurosentrisme innen orientalismekritikken, hvor alt ble sett fra et europeisk standpunkt, og hvor synspunktene over, i aller høyeste grad gjorde seg gjeldende, spesielt under koloniepoken. Etnosentriske oppfatninger trenger ikke være gale eller ugyldige, de trenger heller ikke gå ut over andre mennesker. De aller fleste kulturelle miljøer har etnosentriske oppfatninger. På ett tidspunkt lenge før orientalismen, var det kineserene som så på seg selv som overlegne alle andre, selv i dag er det mange kinesere som omtaler sitt eget land som «Midtens rike». Faren ved etnosentrisme er at de som «setter seg selv i sentrum» gjerne bruker egne verdier og egen livsførsel som målestokk for

106 Øyvind Dahl, *Møter mellom mennesker – Interkulturell kommunikasjon* (Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS, 2004), 25.

107 Dahl, *Møter mellom mennesker*, 25.

108 Dahl, *Møter mellom mennesker*, 25-27.

109 Dahl, *Møter mellom mennesker*, 28.

å vurdere andre.¹¹⁰

2.5.8 Refleksivitet

Til slutt i denne delen om metode, vil jeg si litt om refleksivitet, all samhandling innebærer gjensidig påvirkning. Denne gjensidige påvirkningen kalles også refleksivitet. Refleksivitet er ett tema både under feltarbeid og intervjuer, men også gjennom publikasjoner som omhandler mennesker og deres kultur. Det er derfor nyttig å si litt om refleksivitet i forhold til denne oppgaven, hvor jeg arbeider med mange forskjellige publikasjoner om mennesker og deres kultur. Spørsmål som dukker opp kan være: Hvem er jeg? Hvem er det som har påvirket meg? Hvilke meninger har jeg om de respektive temaene? Hvilken innvirkning har dette på min analyse og mitt endelige resultat? Spørsmål som dette oppstår med erkjenningen om at ingen er objektiv eller nøytral, enten i direkte samhandling med mennesker, som ved intervjuer eller feltarbeid, eller ved arbeid med publikasjoner om mennesker og kultur. Dette er også et sentralt tema i Edward Saids *Orientalismen*, han hevder at ingen forskning kan være løsrevet fra maktstrukturer og personlige meninger, dermed at ingen forskning kan være objektiv eller nøytral. Vi har alle med oss våre holdninger, både negative og positive. I mitt arbeid med denne oppgaven, mener jeg det er viktig at jeg har reflektert over mine kunnskaper og holdninger, og at jeg i det videre arbeidet med denne oppgaven og mine kilder i minst mulig grad lar dette påvirke mitt arbeid og resultat.¹¹¹

110 Dahl, *Møter mellom mennesker*, 28.

111 Bjørn Ola Tafjord, «Refleksjonar kring refleksivitet», i «*Metode i religionsvitenskap*» (ed. S.E. Kraft og R.J. Natvig; Pax Forlag A/S; Oslo: 2006), 243-244, 247-248.

3 Innvandring til Norge

3.1 Innledning

Hege Storhaug er kritisk til hvordan den norske innvandringspolitikken har blitt ført, og til hvor vi har endt opp i dag, og hun er kritisk til hvordan det kan bli i framtiden. Hun er også kritisk til den muslimske innvandringen til Norge og Europa, og bekymret for hvor dette vil ende. Før jeg skal presentere, analysere og drøfte Hege Storhaug og hennes litteratur er det derfor nødvendig å se litt på bakgrunnen for muslimsk innvandring til Norge, og på muslimenes situasjon i Norge i dag.

Flertallet av nordmenn trodde inntil nylig, noen tror kanskje fremdeles, at innvandring er et nytt fenomen, som kom til oss med de første fremmedarbeiderne fra fjerne strøk sent på 1960-tallet. Men migrasjon har vært en like «naturlig» del av livet som å bli, mennesker har alltid vært på vandring eller flukt. *Norsk innvandringshistorie 900-2000* av Grete Brochmann og Knut Kjeldstadli understreker også at innvandring til Norge har funnet sted i lang tid, og at det ikke er et nytt fenomen. Migrasjon er også en viktig del av Norges historie, hvor en fjerdedel av den norske befolkningen emigrerte til USA mellom 1860 og 1920. Kriger, konflikter, katastrofer og økonomisk motivasjon er de viktigste årsakene til at folk flytter.¹¹²

Vi har i dag mennesker med bakgrunn fra 221 ulike land og selvstyrte områder i Norge, innvandrerbefolkning teller over 633 000 mennesker, dette utgjør tilsammen ca. 12 prosent av befolkningen.¹¹³ Av innvandrerbefolkningen er det 120 800 registrerte medlemmer av muslimske trossamfunn, Kristiansen skriver at det kan være 194 000 muslimer i Norge.¹¹⁴ Muslimene kommer fra flere land både i Asia, Afrika og Europa, de største gruppene kommer fra Pakistan, Irak, Somalia, Bosnia-Hercegovina, Iran og Tyrkia.¹¹⁵ Jeg skal nå se på hvordan utviklingen i den norske innvandringen har vært, når de ulike gruppene kom, og hvorfor de kom. Videre skal jeg se spesielt på muslimene i Norge, siden det er dem Hege Storhaug i hovedsak er kritiske til.

3.2 Innvandring til Norge fra 1968

3.2.1 Arbeidsinnvandring

Vi vet nå at mennesker har flyttet rundt til alle tider, men i Norge og Europa snakker vi gjerne om det vi kaller for «den nye innvandringen», det vil si innvandring til europeiske land etter andre verdenskrig. Mitt fokus her vil være innvandring til Norge fra 1968 og fram til i dag, siden dette er

112 Grete Brochmann, *Hva er innvandring* (Oslo: Universitetsforlaget, 2006), 9-12.

Knut Kjeldstadli, *Sammensatte samfunn – Innvandring og inkludering* (Oslo: Pax Forlag AS, 2008), 21-22.

113 Statistisk sentralbyrå, «Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre, 1. januar 2014».

114 Statistisk Sentralbyrå, «Trus- og livssynssamfunn utanfor Den norske kyrkja, 1. januar 2013».

Kristiansen, «Hvor mange muslimer er det i Norge?».

115 Opsal, *Islam Lydighetens Vei*, 321.

tidsrommet hvor det har kommet størst og mest betydelige grupper til Norge, og hvor muslimer er en av gruppene. I europeisk sammenheng kom innvandringen til Norge relativt sent igang, etter andre verdenskrig kom det moderate mengder innvandrere til Norge, Norge ble et netto innvandringsland først i 1968. I Europa hadde innvandringen vært større etter andre verdenskrig, fram til 1970 er det estimert at det kom mer enn 7.5 millioner mennesker, flesteparten innvandret til Frankrike og Tyskland, med henholdsvis 4 og 2 millioner. Det var først i begynnelsen av 1970-årene det begynte å komme større mengder innvandrere til Norge.¹¹⁶

Når vi snakker om «den nye innvandringen», snakker vi ofte om bølger som overlapper hverandre. Den første bølgen bestod hovedsaklig av arbeidsinnvandring, som startet rett etter andre verdenskrig på det europeiske kontinentet, men i Skandinavia først på slutten av 1960-tallet. På denne tiden begynte arbeidsmarkedet å bli vanskeligere på kontinentet, og det ble innførte flere innvandringsreguleringer. Dette førte til at flere innvandrere kom til Norge, hvor det fremdeles var oppgangstid og sterk etterspørsel etter arbeidskraft, samt lettere å komme inn, ettersom Norge fortsatt hadde en liberal innvandringspolitikk. Arbeidsinnvandringen bestod hovedsaklig av ufaglært arbeidskraft til industri- og servicesektoren.¹¹⁷ Pakistanere ble raskt den største innvandringsgruppen, samtidig som det kom mange fra Marokko og Tyrkia. Den første bølgen, med arbeidsinnvandring, besto hovedsaklig av yngre enslige menn på jakt etter arbeid. Det var forventet av både mottakernasjonen og dem selv at de ville arbeide for en periode, og så vende hjem.¹¹⁸ Etterhvert som Sverige begrenset innvandringen og Danmark senere innførte innvandringsstopp, kom det flere og flere innvandrere til Norge. Sommeren 1971 ble arbeidsinnvandringen hovednyheter i Oslos aviser, dårlige forhold generelt sett var hovedfokus. Mediedekningen førte til at myndighetene innførte restriksjoner, for å dempe innvandringen. Fra juli samme år måtte innvandrere ha fått arbeidstillatelse gjennom den norske ambassaden i deres hjemland for å slippe inn i Norge, dette førte til at 9 av 10 innvandrere ble nektet innreise. De neste to årene ble også arbeidsmarkeds hensyn og språk forutsetninger innført som restriksjoner for innvandring til Norge. Selv om det ble innført restriksjoner var det en moderat økning i arbeidsinnvandringen de neste årene.¹¹⁹

3.2.2 Familiegjenforening

Fra 1975 innførte myndighetene i Norge innvandringsstopp, den skulle i utgangspunktet bare gjelde

116 Grete Brochmann og Knut Kjeldstadli, *A history and Immigration – The Case of Norway 900-2000* (Oslo: Universitetsforlaget, 2008), 178-179.

117 Brochmann, *Hva er innvandring*, 69-71.

118 Brochmann og Kjeldstadli, *A history of Immigration*, 192-193, 204.
Brochmann, *Hva er innvandring*, 69.

119 Brochmann og Kjeldstadli, *A history of Immigration*, 196-198.

i ett år, men den ble videreført og var gyldig helt fram til 1991. Myndighetene argumenterte med at de trengte ett pusterom. På dette tidspunktet var det allerede flere land som hadde innført innvandringsstopp, Danmark hadde for eksempel allerede innførte innvandringsstopp i 1970.¹²⁰

Forventningene om at arbeidsinnvandrerne ville jobbe en periode i Norge, for så å vende hjem, viste seg å være feil. «Gjestarbeiderne» ble i stor grad permanente bosettinger i Norge. Det var forskjellige årsaker til at arbeidsinnvandrerne slo seg ned permanent. For det første hadde de opparbeidet seg økonomiske og sosiale sikkerheter som de aldri før hadde hatt, de nye reguleringene og innvandringsstoppen gjorde det også mer usikkert å reise frem og tilbake mellom Norge og opprinnelseslandet. Det var mer fornuftig for innvandrerne å hente familien til Norge, enn at de selv reiste hjem. Hele familien fikk økonomisk trygghet i Norge, og barna kunne få utdanning og sikkerhet her.¹²¹

Innvandringsstoppen i 1975 var ikke en total stopp, det var fortsatt muligheter for å innvandre til Norge, det fantes ulike dispensasjoner i innvandringsstoppen. Det skulle være åpninger for etterspurt arbeidskraft, men reglene rundt dette ble strammet inn. Arbeids lengden måtte være minimum ett år, lønn og arbeidsvilkår skulle være lik for innvandrerer som for en nordmann, arbeideren måtte kunne lese og skrive på sitt morsmål, arbeidsgiveren var ansvarlig for akseptabel boligstandard for ett år. I løpet av de fem første årene etter 1975 var 50 % av de 23 000 dispensasjonene som ble innvilget denne typen arbeidsinnvandring.¹²²

Som jeg har nevnt over ble mange av arbeidsinnvandrerne etterhvert permanente bosettinger i Norge, under innvandringsstoppen var en av dispensasjonene som ble gitt for å komme til Norge familiegjenforening. Noe mange av innvandrerne i Norge benyttet seg av, når vi snakker om bølger i den nye innvandringen, var den andre bølgen dominert av nettopp familieinnvandring eller familiegjenforening.¹²³ Denne åpningen i innvandringsstoppen var inspirert av internasjonale menneskerettigheter, og ble en åpning for lovlig innvandring under innvandringsstoppen. Familiegjenforening gjaldt hovedsaklig ektefeller, og barn under 20 år, de fikk oppholdstillatelse og arbeidstillatelse i Norge. Men det var to betingelser for å få familiegjenforening, personen i Norge måtte være i stand til å forsørge familien, og personen måtte ha «skikkelige» boforhold for familien. Også flyktninger og utlendinger gift med en nordmann fikk denne muligheten til å hente familiemedlemmer. Familiegjenforening fikk etterhvert to forskjellige betydninger, den første var virkelig familiegjenforening, hvor en allerede gift innvandrer fikk muligheten til å hente sin familie til Norge. Den andre betydningen ble familieetablering, det vil si innvandrere i Norge som ønsket å

120 Brochmann og Kjeldstadli, *A history of Immigration*, 196-198.

121 Brochmann og Kjeldstadli, *A history of Immigration*, 201.

122 Brochmann og Kjeldstadli, *A history of Immigration*, 206.

123 Brochmann, *Hva er innvandring*, 69.

gifte seg med en utenlandsk person, som ikke var bosatt i Norge.¹²⁴

Familiegjenforening ble den andre store innvandringsbølgen, det vil si den dominerende innvandringen etter myndighetene innførte innvandringsstopp. Pga praksisen hvor ugifte innvandrere i Norge hentet nye ektefeller som regel fra hjemlandet, ble familiegjenforening en mulighet for innvandring under hele innvandringsstoppen. Myndighetene hadde forventet at familiegjenforeninger skulle avta etterhvert som mange av innvandrerne hadde hentet sine ektefeller og barn, men pga nye familieetableringer ble familiegjenforening den dominerende innvandringen i mange år etter innvandringsstoppen.¹²⁵

3.2.3 Flyktninger og asylsøkere

Under innvandringsstoppen ble innvandrings situasjonen i Norge beskrevet som at døren var på gløtt av myndighetene.¹²⁶ Det var ikke en total innvandringsstopp, det var fortsatt muligheter for å innvandre til Norge. Den tredje innvandringsbølgen var dominert av flyktninger og asylsøkere, og startet på slutten av 1970-tallet, og fortsatte å vokse fram mot århundreskifte, før den igjen begynte å avta på begynnelsen av det 21. århundre.¹²⁷

I begynnelsen kunne myndighetene bestemme hvor mange flyktninger Norge kunne ta imot, og de kunne planlegge og legge til rette for dem. Men fra slutten av 1970-tallet, med starten på den tredje innvandringsbølgen, begynte det å komme asylsøkere til Norge. Personer som ikke er anerkjente flyktninger, som kommer til ett land og søker asyl. Myndighetene mistet dermed muligheten for å planlegge, og de mistet oversikten over hvor mange som kom. Utover 1980-tallet utgjorde asylsøkere en større andel enn kvoteflyktningene.¹²⁸

Det er flere ulike årsaker til at folk må dra på flukt, krig, borgerkrig, statskupp, politisk forfølgelse og etniske konflikter. I tillegg har mange mennesker dratt på flukt pga naturgitte grunner som tørke, sult, mangel på vann, og andre naturkatastrofer. Årsakene er mange, og det er ingen overraskelse at det er mange flyktninger og asylsøkere i verden, med alle naturkatastrofene vi årlig opplever, og alle væpnede konflikter som til ethvert tidspunkt foregår.¹²⁹

Vi kan nå muligens snakke om en fjerde innvandringsbølge, som startet rundt århundreskifte, en ny bølge med arbeidsinnvandring. I denne perioden har innvandring fra EU/EØS økt mest, innvandringen fra Afrika, Asia etc har vært stabil. Mangel på arbeidskraft i flere bransjer,

124 Brochmann og Kjeldstadli, *A history of Immigration*, 206-207.

125 Brochmann og Kjeldstadli, *A history of Immigration*, 207.

Brochmann, *Hva er innvandring*, 69-70.

126 Brochmann, *Hva er innvandring*, 70-71.

127 Brochmann, *Hva er innvandring*, 69-70.

128 Brochmann og Kjeldstadli, *A history of Immigration*, 214-215.

129 Kjeldstadli, *Sammensatte samfunn*, 29-30.

samtidig som EØS-avtalen har gjort det enkelt for mennesker innen EU og EFTA-landene å komme til Norge for å arbeide. Det har vært spesielt stor økning av polakker i Norge, fra 2000 bosatte ved årtusenskiftet til 55 000 ved årsskiftet 2010/11. Det har også vært stor økning fra land i øst-Europa og fra Sverige. Handel og service, bygg og anlegg er bransjene hvor det har vært størst behov for arbeidskraft.¹³⁰

Jeg må legge til, at når jeg har skrevet om innvandringen til Norge fra 1970, og beskrevet periodene som bølger, er disse bølgene kun hovedtrekkene i den gitte perioden. Arbeidsinnvandring, familiegjenforening og asylsøkere/flyktninger var den formen for innvandring som dominerte i disse periodene. Men disse bølgene overlappet hverandre, arbeidsinnvandringen fortsatte etter innvandringsstoppen, og familiegjenforening har fortsatt etter dens hovedbølge, og er fortsatt betydelig i dag. Det er heller ikke mulig å isolere bølgene fra hverandre, asylsøkere og flyktninger, eller en person som kom gjennom familiegjenforening, kan også ha blitt en arbeidsmigrant når de fikk oppholdstillatelse, og det var åpninger i arbeidsmarkedet.¹³¹

3.3 Muslimer i Norge

3.3.1 De første muslimske innvandrerne

Jeg har over, gitt en oversikt over hovedtrekkene i innvandringen til Norge etter 1968. Siden de første muslimske arbeidsmigrantene kom på slutten av 1960-tallet har det vært en stadig tilstrømming av mennesker med bakgrunn fra muslimske land og områder. Gjennom alle innvandringsepokene som er nevnt over kom det muslimer, de kom som arbeidsmigranter, gjennom familiegjenforening, og som flyktninger og asylsøkere. Også i dag kommer det muslimske innvandrere på de samme grunnlag.

I 1968 kom de første pakistanske innvandrerne til Norge, en buss med 9-10 pakistanere hadde kjørt hele veien fra byen Karachi i Pakistan til Oslo. Dette var starten på den pakistanske arbeidsinnvandringen, som kom til å bli den klart største innvandrergruppen de påfølgende årene.¹³² Fra å komme ti arbeidsinnvandrere i 1968 med buss fra Pakistan, har det blitt en muslimsk innvandrerbefolkning på kanskje så mye som 194 000 i dag, med bakgrunn fra de fleste kontinenter og fra mange ulike land.¹³³

De fleste muslimene i Norge har gått fra å tilhøre en majoritet, til å bli en minoritet i Norge. Dvs de fleste kommer fra land hvor majoriteten av befolkningen hører til islam. For mange

130 Statistisk Sentralbyrå, «Folkeveksten nær tredoblet siden år 2000»; tilgjengelig på <https://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/folketilveksten-naer-tredoblet-siden-aar-2000>; besøkt 20. mars 2014.

131 Brochmann, *Hva er innvandring*, 70.

132 Brochmann og Kjeldstadli, *A history of Immigration*, 193.

133 Kristiansen, «Hvor mange muslimer er det i Norge?».

muslimer kan dette føre til en del utfordringer, eksempelvis med de islamske skikkene. Deres nye samfunn legge ikke nødvendigvis til rette for å følge islamske skikker som høytider, bønnetider, faste, velferdsbidrag, spiseforskrifter, eller å holde kjønnene atskilt fra hverandre.¹³⁴

Den norske integrasjonspolitikken har lagt til rette for at innvandrere, skal kunne ta vare på sin kultur og religion. Staten oppmuntrer til og med innvandrere til «kulturbevaring». Flere forfattere har etterhvert stilt spørsmålstegn ved oppmuntring til «kulturbevaring», og om ikke dette i praksis innebære en henvisning til lavere lag i befolkningen.¹³⁵

3.3.2 Utfordringer

«Flerkulturell integrasjon i Skandinavia handlet om «lik tilgang på rettigheter i kombinasjon med retten til å velge å beholde sin opprinnelige kultur eller identitet».»¹³⁶ Denne tilnærmingen til integrasjon gir innvandrerne store rettigheter, men den har også ført til en del utfordringer.

Brochmann bruker overskriftene «*frihet til kultur*» og «*frihet fra kultur*» i sin beskrivelse av de kulturelle rettighetene innvandrerne har.¹³⁷ Rettighetene gir foreldre rett til å oppdra barn i tråd med egne verdier, og religiøse grupper kan ha rett til å forskjellsbehandle på grunn av kjønn. Dette gjør at «*frihet til kultur*» gjør at andre trenger «*frihet fra kultur*». «Så kan man hevde at kulturelle særtrekk hos minoriteter bare kan forsvares i den grad de ikke bryter med individuelle menneskerettigheter. Men dette gir ikke nødvendigvis noen klare retningslinjer for politisk handling.»¹³⁸ Dette kan skape en del utfordringer og problemer, hvor går eksempelvis foreldres grenser for barnas deltakelse i ulike skoleaktiviteter over grensen for barns beste. Hvor går grensen mellom arrangert ekteskap og tvangsekteskap, eller mellom ytringsfrihet kontra religionsfrihet¹³⁹.

I løpet av de siste 40-45 årene har vi fått en betydelig muslimsk befolkning i Norge, både muslimene selv og norske myndigheter møter i denne sammenheng utfordringer, som vi har sett over. Jeg vil i det neste avsnittet se på Integrerings- og mangfoldsdirektoratets årsrapport for 2009, *Innvandrere i norske medier: Medieskapt islamfrykt og usynlig hverdagsliv*. Denne forteller om andre utfordringer og problemer muslimer møter i Norge.

3.3.3 Integrerings- og mangfoldsdirektoratets årsrapport for 2009

Integrerings- og mangfoldsdirektoratets årsrapport for 2009 har tittelen *Innvandrere i norske medier: Medieskapt islamfrykt og usynlig hverdagsliv*. I forordet til årsrapporten slås det fast at

134 Opsal, *Islam Lydighetens vei*, 296-297.

135 Brochmann, *Hva er innvandring*, 97.

136 Brochmann, *Hva er innvandring*, 97.

137 Brochmann, *Hva er innvandring*, 97-99.

138 Brochmann, *Hva er innvandring*, 98.

139 Brochmann, *Hva er innvandring*, 97-99.

innvandring og integrering er temaer som får mye oppmerksomhet i media, og at temaet også engasjerer den norske befolkningen. Media er også den viktigste kilden til kunnskap om innvandrere for mange nordmenn, kan vi lese i forordet.¹⁴⁰ «Fremstilles innvandrere som et problem eller en ressurs i avisspaltene? Hvilke historier formidles av hvordan det går med integreringen? Og hvordan betegner mediene hvem som er «norsk»?»¹⁴¹ Dette er noen av spørsmålene som blir presentert i forordet, og som var bakgrunnen for temaet i årsrapporten for 2009.

Jeg vil nå sitere noen av funnen i årsrapporten for 2009.

Retrievers¹⁴² innholdsanalyse viser at en tredjedel av alle artiklene om innvandring og integrering handler om religion, og først og fremst islam.¹⁴³

I hele 2009 får islam/muslimer nesten dobbelt så mange treff som ordet innvandring. Med sine 77 000 treff i 2009 fikk temaet islam/muslimer bortimot like mange treff som statsminister Jens Stoltenberg, og mer omtale en svineinfluensa.¹⁴⁴

Av alle oppslag som har innvandring eller integrering som hovedtema, vurderes 71 prosent som problemorienterte, 18 prosent som ressursorienterte, mens bare 11 prosent av oppslagene vurderes som nøytrale.¹⁴⁵

Om lag halvparten av befolkningen mener integreringen fungerer dårlig. Befolkningen er mer skeptisk til muslimer enn til personer med annen religiøs tro.¹⁴⁶

«Hvem er jeg egentlig? Når jeg løper 800 meter for ungdomslandslaget, er jeg nordmann. Men når media lager oppslag om somaliere, kommer folk og spør om jeg er dopselger og barneraner. Da er jeg plutselig somalier.» Mohamed Abdi¹⁴⁷

Personer med innvandrerbakgrunn ble intervjuet i kun to prosent av artiklene i åtte av Norges største aviser i 2009.¹⁴⁸

Krimfokus: I 15 prosent av artiklene blir personer med innvandrerbakgrunn fremstilt som involverte i kriminell aktivitet.¹⁴⁹

«I artikler der personer med innvandrerbakgrunn framstilles som involverte i kriminell aktivitet, knyttes de oftere til bakgrunnen sin.»¹⁵⁰

140 Integrerings- og mangfoldsdirektoratet, *Innvandrere i norske medier*, 3.

141 Integrerings- og mangfoldsdirektoratet, *Innvandrere i norske medier*, 3.

142 **Retriever** er Nordens ledende leverandør av nyhetsovervåking, verktøy for redaksjonell research og medieanalyse. Selskapet er heleid av NTB og svenske TT. Se side 44 *Innvandrere i norske medier*.

143 Integrerings- og mangfoldsdirektoratet, *Innvandrere i norske medier*, 7.

144 Integrerings- og mangfoldsdirektoratet, *Innvandrere i norske medier*, 9.

145 Integrerings- og mangfoldsdirektoratet, *Innvandrere i norske medier*, 10.

146 Integrerings- og mangfoldsdirektoratet, *Innvandrere i norske medier*, 17.

147 Integrerings- og mangfoldsdirektoratet, *Innvandrere i norske medier*, 23.

148 Integrerings- og mangfoldsdirektoratet, *Innvandrere i norske medier*, 35.

149 Integrerings- og mangfoldsdirektoratet, *Innvandrere i norske medier*, 39.

150 Integrerings- og mangfoldsdirektoratet, *Innvandrere i norske medier*, 44.

Ut fra dette ser vi at interessen rundt temaet innvandring og islam/muslimer er stort i Norge, det var temaet som fikk nest flest medieoppslag i år 2009. Men vi ser også at ett flertall av oppslagene hvor innvandring eller integrering er hovedtema er problemorienterte. Halvparten av befolkningen mener integreringen fungerer dårlig, befolkningen er mer skeptisk til muslimer enn til personer med anen religiøs tro. Personer med innvandrerbakgrunn ble intervjuet i kun to prosent av artiklene i åtte av Norges største aviser. Dette gir oss kanskje mer forståelse for hvilke utfordringer innvandrere og muslimer møter i Norge. I neste kapittel vil jeg se videre på noen av utfordringene innvandrerne møter, de blir belyst av orientalismekritikken til Edward Said.

4 Analyse av Hege Storhaug

4.1 Hege Storhaug

4.1.1 Innledning

Hege Storhaug er journalist, forfatter og politisk aktivist, hun ble født 21. mai 1962. Storhaug jobber i dag som informasjonleder i organisasjonen Human Rights Service (HRS). Hun jobber spesielt med spørsmål knyttet til tvangsekteskap, kjønnslemlestelse, religionen islam, ideologien islamisme og integrerings- og innvandringspolitikken generelt. Storhaug har engasjert seg på en synlig måte i samfunnsdebatten rundt disse temaene. På 1990-tallet bodde Hege Storhaug to år i Pakistan.¹⁵¹

Hege Storhaug tok journalistutdannelse ved Norsk Journalisthøgskole fra 1990-1992. Som nyutdannet journalist skrev Storhaug en reportasje om tvangsekteskap blant innvandrere, reportasjen på 6 sider stod på trykk i Dagbladet 8. november 1992.¹⁵² Noen år senere, i 1995 innførte Stortinget en særlov om tvangsekteskap. Loven har ikke resultert i mange domfellelser, men i februar 2006 ble eksempelvis en dom stadfestet av Høyesterett. To familiemedlemmer av ei jente på 18 år fra irakiske Kurdistan ble dømt, faren fikk to år og seks måneder, mens en halvbror fikk to års ubetinget fengsel.¹⁵³

I 2001 var Hege Storhaug sentral med idé og research for dokumentarserien Rikets Tilstand. Senere ble det vist en to episoders dokumentar på TV2 om kjønnslemlestelse, dokumentaren viste at flere imamer ved afrikanske moskeer i Oslo støttet kjønnslemlestelse av unge jenter, noe som hadde vært forbudt ved lov i Norge siden 1995. Dokumentarfilmene vant Gullruten 2001 for beste dokumentar. Videre førte dokumentaren til en bred handlingsplan mot kjønnslemlestelse, initiert av daværende statsråd i Barne- og familiedepartementet, Karita Bekkemellem.¹⁵⁴

4.1.2 Ros og Ris

Hege Storhaug har vært omdiskutert med både positive og negative fortegn, hun har fått både ros og kritikk for sitt arbeid og sine bøker. Hun har fått ros for sitt arbeid med å ta opp vanskelige problemstillinger som kjønnslemlestelse, tvangsekteskap, kvinneundertrykkelse o.l. VGs litteraturanmelder Berit Kobro skriver i sin anmeldelse av *Men størst av alt er friheten* at «Hege Storhaug er modig. Med stor risiko for rasiststempel trakk hun på alle innvandringspolitiske

151 Wikipedia nettleksikon, «Hege Storhaug».

152 Tore Gjerstad, «Krigsklar»; Dagbladet 30. november 2006. Tilgjengelig på <http://www.dagbladet.no/magasinet/2006/10/30/481245.html>; den 26. mars 2014.

153 Human Rights Service, «Særlov mot tvangsekteskap i Danmark»; tilgjengelig på <http://www.rights.no/2008/01/saerlov-mot-tvangsekteskap-i-danmark/>; den 26. mars 2014.

154 Wikipedia nettleksikon, «Hege Storhaug».

ømme tær som finnes med sin bok....».¹⁵⁵ Kobro gir boken terningkast 5, og avsluttet anmeldelsen «Les denne boken og bli betenkt».¹⁵⁶ I 2007 vant Hege Storhaug Sørlandets litteraturpris for boken *Men størst av alt er friheten*.¹⁵⁷

Meningene om Hege Storhaug og hennes bøker har ofte vært delte, Dagbladets anmelder Cathrine Krøger skrev om boken *Rundlurt* at «Hege Storhaug forfaller til hatsk retorikk».¹⁵⁸ Iffit Z. Qureshi, en aktiv samfunnsdebattant med britisk-pakistansk bakgrunn, kritiserte Hege Storhaug i Dagbladet i 2006, i forbindelse med utgivelsen av *Men størst av alt er friheten*. Hun hevdet at Storhaug manglet kunnskap, og at Storhaug hadde en klar agenda, og en veldig antimuslimsk holdning.¹⁵⁹

4.1.3 Relevante bøker

- *Mashallah. En reise blant kvinner i Pakistan* (1996)
- *Hellig tvang. Unge norske muslimer om kjærlighet og ekteskap* (1998)
- *Feminin integrering. Utfordringer i et fleretnisk samfunn* (2003)
- *Men størst av alt er friheten. Om innvandringens konsekvenser* (2006)
- *Rundlurt* (2009)
- *But the Greatest of These is Freedom: The Consequences of Immigration in Europe* (2011) (engelsk og oppdatert utgave av *Men størst av alt er friheten*)

4.1.4 Human Rights Service

Human Rights Service (HRS) ble etablert av Rita Karlsen i år 2000, fra 2002 har Hege Storhaug vært informasjonsleder for denne politiske tenketanken.¹⁶⁰ HRS presenterer seg selv som partipolitisk uavhengig, og arbeider med tema knyttet til det fleretniske og flerreligiøse Norge og Europa. Deres arbeid består hovedsaklig i å innhente dokumentasjon og informasjon, og analysere dette for å sette søkelys på ulike sider av innvandrings- og integreringsfeltet.¹⁶¹ Deres arbeidsregel er: «Vi står fritt til å kritisere hva vi måtte mene er klanderverdig, men kritikken skal alltid følges av

155 VG, 10.10.2006 (ikke tilgjengelig på nett).

156 VG, 10.10.2006.

157 Human Rights Service, «Men størst av alt er friheten»; tilgjengelig på <http://www.rights.no/2007/09/men-storst-av-alt-er-friheten/>; den 27. mars 2014.

158 Cathrine Krøger, «Hege Storhaug forfaller til hatsk retorikk»; Dagbladet 2. september 2009. Tilgjengelig på <http://www.dagbladet.no/2009/09/02/kultur/litteratur/anmeldelser/7918567/>; besøkt 27. mars 2014.

159 Mina Hauge Nærland, «-Hege Storhaug mangler kunnskap»; 13. september 2006. Tilgjengelig på <http://www.dagbladet.no/nyheter/2006/09/13/476655.html>; besøkt den 27. mars 2014.

160 Wikipedia nettleksikon, «Hege Storhaug».

Human Rights Service, «Om HRS»; tilgjengelig på <http://www.rights.no/om-hrs/>; besøkt 29. mars 2014.

161 Human Rights Service, «Om HRS».

forslag til tiltak.»¹⁶² HRS ønsker at deres arbeid skal ha betydning for framtidig politikk på området de jobber med, og at deres arbeid skal bidra til økt forskning og utredning på de respektive områdene, noe de selv hevder å ha oppnådd en rekke ganger. Videre mener HRS at de verdimesseige bærebjelkene i vårt demokrati er:

- likeverd mellom mennesker uansett etnisk, nasjonal eller religiøs tilhørighet
- likestilling mellom kjønnene
- religiøs frihet
- ytringsfrihet
- respekt for individets ukrenkelighet
- lojalitet til velferds- og nasjonalstaten¹⁶³

Tiltross for dette, har det blitt rettet hard skyts mot HRS. Antirasistisk senter har for eksempel stilt spørsmålstegn ved om HRS bør motta statlig støtte, i en rapport til FNs rasediskrimineringskomité (CERD). Antirasistisk senter uttalte i denne sammenheng at de hadde høy terskel for å sette spørsmålstegn ved en annen organisasjon, HRS fikk viet én side i rapporten på 60 sider. Bakgrunnen for at HRS ble nevnt var at de fremmer det som fremstår som et ensidig og fordomsfullt syn på islam og muslimer ifølge Antirasistisk senter.¹⁶⁴

Iffit Z. Quereshi som jeg nevnte ovenfor, rettet ikke bare kritikk mot Hege Storhaug, i samme artikkel uttalte Quereshi: «Jeg mener det er hårreisende at Human Rights Service (HRS) får millioner i statsstøtte. Det viser hvor lite politikerne har satt seg inn i deres arbeid.»¹⁶⁵

4.2 Analyse

4.2.1 Innledning

Jeg har i de foregående avsnittene presentert Hege Storhaug, hva og hvem hun skriver om, jeg har også en kort presentasjon av organisasjonen Human Rights Service som Hege Storhaug arbeider for. Hege Storhaug skriver om flere ulike tema innen innvandring og integrering. Hun har gitt ut syv bøker, om vi rekner med den engelske versjonen av *Men størst av alt er friheten. Om innvandringens konsekvenser*.

I denne oppgaven har jeg valgt å analysere to av bøkene til Hege Storhaug, *Men størst av alt er friheten. Om innvandringens konsekvenser* fra 2006, og *Rundlurt* som ble utgitt i 2009. Jeg

162 Human Rights Service, «Om HRS».

163 Human Rights Service, «Om HRS».

164 Rune Berglund Steen, «Kamp mot ekstremisme»; Aftenposten 3. juli 2010. Tilgjengelig på <http://www.aftenposten.no/meninger/debatt/article3718655.ece#.T7Acl-t7qDB>; besøkt 29. mars 2014.

165 Mina Hauge Nærland, «-Hege Storhaug mangler kunnskap».

har valgt disse to bøkene, fordi Storhaug i disse bøkene skriver bredt om innvandring og integrering, hun tar opp en rekke ulike forhold. Dette er også de siste bøkene hun har skrevet om innvandring og integrering noe som gjør dem mest tidsaktuelle.

Problemstillingen er: I hvilken grad og på hvilke måter rammes Hege Storhaugs framstilling av islam og muslimske innvandrere av den orientalismekritikken som Edward Said initierte? Dette vil jeg løse ved å sette analysen av Hege Storhaugs bøker opp mot noen av de mest fremtredende punktene i Edward Saids orientalismekritikk.

4.2.2 Diskursanalytisk perspektiv på Hege Storhaugs bøker

I kapittel 2 har jeg gjort rede for diskursanalyse, og beskrevet de fire mest fremtredende aspektene ved diskursanalyse i en religionsvitenskapelig sammenheng. Før jeg går videre med analysen, vil jeg gjøre rede for det diskursanalytiske perspektivet ved oppgaven. Hege Storhaugs hovedtema i *Men størst av alt er friheten* og *Rundlurt* er innvandring og integrering, som dermed er hennes overordnede diskurs, denne er igjen sammensatt av flere mindre diskurser om andre og beslektede tema. Eksempelvis identifiserer jeg diskurser om ikke-vestlig innvandring, om islam og om muslimsk innvandring. Disse blir igjen belyst gjennom ulike diskurser om islam, som kvinneundertrykking, frihet, familie, ekteskap, seksualitet osv.

Utgangspunktet jeg bruker for diskursanalyse er at våre måter «å snakke på» ikke nøytralt gjenspeiler vår omverden, våre identiteter og sosiale relasjoner, men spiller en aktiv rolle i å skape og forandre dem.¹⁶⁶ Det er meget interessant å se på Hege Storhaugs bøker ved en slik bruk av diskursanalyse, fordi med dette utgangspunktet søker Hege Storhaugs bøker aktivt å skape og forandre vår omverden, våre identiteter og sosiale relasjoner innen de representerte diskurser og temaer i hennes bøker. Det er derfor både viktig og interessant å se på Storhaugs holdninger og presentasjoner i bøkene, hvordan de blir begrunnet og hvilke virkemidler hun bruker for å fremme disse.

I analysen vil jeg ved hjelp av de fire mest fremtredende aspektene ved diskursanalyse i religionsvitenskap, sosialkonstruktivismen som teoretisk fundament, kritisk analyse, flerstemmighet og identifisering av makt og hegemoni kunne identifisere hvordan Hege Storhaug etablerer hegemoniske diskurser i bøkene *Men størst av alt er friheten*, *Om innvandringens konsekvenser* og *Rundlurt*. På denne måten vil vi også se forskjeller mellom Edward Saids diskurser og Hege Storhaugs diskurser, og vi vil se om Hege Storhaug blir rammet av Saids orientalismekritikk.

¹⁶⁶ Jørgensen og Phillips, *Diskursanalyse*, 9.

4.2.3 Ny-orientalisme

Jeg har i kapittel 2 gjort rede for hvordan Edward Said hevder at det har oppstått en amerikansk orientalisme, som jeg har kalt ny-orientalisme, jeg vil kort utdype noen poeng før selve analysen. Edward Saids siste kapittel i *Orientalismen* heter «Orientalisme nå», dette kapittelet handler i hovedsak om orientalismen fra 1870 og fram til bokens utgivelse i 1978. Det siste avsnittet «Den siste fase» i dette kapittelet blir av spesielt stor interesse for min oppgave og analyse, Said skriver her at det har utviklet seg en amerikansk orientalisme. Denne amerikanske orientalismen eller ny-orientalismen er ett av hovedpunktene i Saids orientalismekritikk, og innebærer at Orienten har blitt innsnevret til kun å gjelde Midtøsten eller den islamske orienten, og orientalerne er nå muslimer og/eller arabere.¹⁶⁷

Naturligvis blir ny-orientalismen viktig, siden Hege Storhaug hovedsakelig skriver om islam og muslimsk innvandring til Norge. Å sammenligne ny-orientalismen, og hvordan den brukes mot muslimer og arabere, med Hege Storhaugs holdninger, presentasjoner og virkemidler er en viktig tilnærming for å kunne besvare problemstillingen.

Når det er sagt opererer jeg ikke med ett klart skille mellom orientalismen og ny-orientalismen i den forstand at de fleste punktene ved Saids orientalismekritikk er gjeldende både for den tradisjonelle orientalismen og ny-orientalismen. Hovedforskjellen er endringen i synet på hvem orientalerne var, og hvor Orienten var, samtidig som Said hadde noen nye punkter med kritikk rettet mot den ny-orientalismen. De nye punktene med kritikk var at de amerikanske orientalistene hadde en samfunnsvitenskapelig oppmerksomhet på Orienten, og at de hadde en systematisk unngåelse av skjønnlitteratur i deres arbeid¹⁶⁸.

I den videre analysen vil jeg komme med eksempler fra både den tradisjonelle orientalismen og ny-orientalismen.

4.2.4 Presentasjoner av islam og muslimer

Edward Saids kritiserte orientalistene for å ikke la orientalerne få snakke for seg selv eller presentere seg selv og sine synspunkter. Det er også et aspekt ved diskursanalysen, flerstemmighet innebærer at det innen en diskurs alltid er mange stemmer som ønsker å representere et visst syn, men ikke alle blir hørt, og noen blir forsøkt ignorert, dette kan være en effektiv måte å skape en hegemonisk diskurs. Hvem lær Hege Storhaug presentere islam og muslimer i bøkene *Men størst av alt er friheten. Om innvandringens konsekvenser* og *Rundlurt?*

Edward Said skriver følgende om orientalistenes presentasjoner av orientalerne:

¹⁶⁷ Said, *Orientalismen*, 36, 315-317.

¹⁶⁸ Said, *Orientalismen*, 316.

Imidlertid kunne det ikke falle Balfour inn å la egypteren snakke for seg selv, siden en hvilken som helst egypter som snakker ut, sannsynligvis heller er «agitatoren som ønsker å skape problemer» enn den snille innfødte som overser «problemene» med fremmed herredømme.¹⁶⁹

Marx er intet unntak. Den kollektive Orienten var enklere å benytte for å belyse en teori enn eksistensielle individer var. For mellom Orienten og Oksidenten var det bare, som i en selvoppfyllende erklæring, det store, anonyme kollektivet som betydde noe eller eksisterte.¹⁷⁰

I nyhetsbildet, enten det er på tv eller i avisene, vises alltid araberne i et stort antall. Ingen individualitet, ingen personlige kjennetegn eller erfaringer. De fleste bildene viser masseraseri eller nød, eller irrasjonelle (derfor håpløst eksentriske) faktorer.¹⁷¹

I sitatene over hevder Said at orientalerne ikke får snakke eller presentere seg selv i den orientalistiske tradisjon. Videre skal jeg se hvem som presenterer islam og muslimer i Hege Storhaugs bøker *Men størst av alt er friheten* og *Rundlurt*.

I kapittel 2 av *Men størst av alt er friheten* blir vi presentert historien om den muslimske innvandrerkvinnen Mina, som hadde blitt mishandlet av ektemannen, og som ønsket seg ut av ekteskapet. Mina hadde tatt kontakt med Storhaug i 2002, og fortalt sin historie.¹⁷² I kapittel 4 i samme bok kan vi lese historien om godt integrerte Samira fra Tromsø som var blitt lurt tilbake til Somalia av familien. Videre forteller Storhaug om hvordan barn av innvandrerforeldre blir sendt til deres opprinnelsesland for å gå på skole, her kan vi lese noen korte intervju med en ikke-navngitt rektor ved en skole i Pakistan, og en forelder av to norsk-pakistanske barn ved en skole i Pakistan.¹⁷³ Videre bygger boken i all hovedsak på sekundærkilder, eksempelvis kapittel 6 og 7 som Storhaug baserer på Tove Stang Dahl, Fatima Mernissi og Bernard Lewis, om henholdsvis islams kvinnesyn og familieliv, samt Lewis' beskrivelse av islams storhetsperiode og nedtur.¹⁷⁴ Flere av kapitlene som kapittel 8 Europa Rundt og kapittel 9 En bærekraftig utvikling baseres på en mengde statistikker, rapporter og spørreundersøkelser.¹⁷⁵

I *Rundlurt* blir vi også presentert statistikker og tall om innvandring, i denne boken ser Storhaug kritisk på media og problemer knyttet til muslimsk innvandring, samt politikk og innvandring. En stor del av kildegrunnet er også avisartikler, rapporter og undersøkelser. Noen eksempler fra *Rundlurt*, i det første kapittelet kritiserer Storhaug Aftenposten for å skrive en positiv

169 Said, *Orientalismen*, 45.

170 Said, *Orientalismen*, 173.

171 Said, *Orientalismen*, 312.

172 Hege Storhaug, *Men størst av alt er friheten* (Oslo: Kagge Forlag AS, 2006), 35-36.

173 Storhaug, *Men størst av alt er friheten*, 83, 86.

174 Storhaug, *Men størst av alt er friheten*, 131, 157.

175 Storhaug, *Men størst av alt er friheten*, 186, 221.

artikkel om Yusuf al-Qaradawi, som hun hevder er en verdensledende islamist.¹⁷⁶ Det neste kapittelet handler om innvandringens kostnader, og vi blir presentert en rekke tall om økonomiske kostnader rundt innvandring.¹⁷⁷ Kapittel 5 handler om kjønnslemlestelse, hvor Storhaug blant annet presenterer en rekke ulike tall om alt fra den somaliske befolkningen i Norge, til kjønnslemlestelsesprosenten i Gambia, til anslåtte europeiske tall på kjønnslemlestelse.¹⁷⁸

Vi ser i Hege Storhaugs bøker *Men størst av alt er friheten* og *Rundlurt* at muslimer kun i liten grad får snakke for seg selv, eller presentere seg selv og sine synspunkter, Hege Storhaug blir derfor delvis rammet av Edward Said kritikk om at orientalistene ikke lar orientalerne snakke for seg selv, eller presentere seg selv og sine synspunkter. Informasjonen om muslimer kommer stort sett gjennom andre kilder enn dem selv, den kommer gjennom statistikker, rapporter, politikere, media og andre spesialister på området. Storhaug lar noen muslimer presentere seg selv, hovedsaklig i de første kapitlene i *Men størst av alt er friheten*, men det er ikke et bredt spekter av muslimer som blir hørt, og som har ulike erfaringer, det er kun utvalgte kvinner som har opplevd noe negativt iforhold til islam. Hadde Storhaug latt flere muslimer få presentere seg selv, med ulike erfaringer, både positive og negative, kunne bildet av muslimene blitt annerledes, det kunne forstyrret bildet Storhaug ønsker å gi av muslimsk innvandring. Dette utvalget kan meget gjerne være en bevisst handling fra Storhaugs side, slik Said hevder det var fra orientalistenes side. Dette har sammenheng med hvordan diskurser ikke bare avspeiler den sosiale virkeligheten, men også konstruerer den. Storhaug ønsker med sin innvandrings diskurs å være med å konstruere virkeligheten, ulike representasjoner av virkeligheten er med på å forme vår oppfatning av hvordan verden henger sammen og ser ut, Storhaug kan dermed med sin representasjon være med på å etablere og påvirke folks oppfatning av islam og muslimsk innvandring.¹⁷⁹

Diskursanalysens perspektiv på flerstemmighet, viser også det problematiske ved å ikke vie plass til berørte parter i en diskurs. I et samfunn, en gruppe, en religion eller en religiøs tradisjon vil det alltid være flere stemmer som ønsker å tale deres sak, eller representere dem. Eksempelvis er det mange parter som ønsker å bli hørt i en muslimsk innvandringsdiskurs, eller i andre diskurser som omhandler islam. Det er problematisk i et diskursanalytisk perspektiv at Hege Storhaug kun i liten grad lar muslimer selv få komme til ordet, de få tilfellene hvor Storhaug lar en muslim komme til ordet, er det kun kvinner som har vært offer for noe negativt i forhold til islam. Storhaug sier selv i forordet til *Men størst av alt er friheten*: «Selv er jeg ofte opprørt over hvordan muslimer generelt omtales som én gruppe. På den måten pålegges de å ha samme behov, samme meninger og samme

176 Hege Storhaug, *Rundlurt* (Oslo, Kagge Forlag AS, 2009), 13.

177 Storhaug, *Rundlurt*, 30.

178 Storhaug, *Rundlurt*, 81.

179 Olsen, «Diskursanalyse», 56.

visjoner.»¹⁸⁰ Vi ser at Storhaug i innledningen har ett bevisst forhold til at muslimer er en stor sammensatt gruppe, med mennesker som har ulike meninger og visjoner. Hun lar allikevel ikke flerstemmigheten komme fram i sine bøker, noe som kunne gitt et større og mer sammensatt bilde av muslimene i Norge. Diskursen blir ensrettet, og lite nyansert når ikke flere ulike muslimske parter får presentere seg selv, eller komme med egne synspunkter. I kontrast til flerstemmigheten, kan vi få en monologisering av diskursen, det vil si at selv om mange stemmer er hørbare, er det noen stemmer som har mer å si. «Noen stemmer snakker høyere enn andre og søker å oppnå at andre stemmer holdes både lave og tause.»¹⁸¹ I Hege Storhaugs innvandringsdiskurs får vi en monologisering, når hun ikke lar muslimer få snakke for seg selv, det blir hennes egen tale, hennes kilder og argumentasjon som får forrang. Dette peker mot at Hege Storhaug forsøker å etablere en hegemonisk diskurs om at muslimsk innvandring er negativt for Norge.

4.2.5 Samfunnsvitenskapelig oppmerksomhet på Orienten

Det neste punktet jeg vil se på i forhold til Hege Storhaug, er den samfunnsvitenskapelige oppmerksomheten på Orienten, med fare for å gjenta meg selv da dette har enkelte likhetstrekk med forrige avsnitt. Jeg synes allikevel at dette punktet fortjener et eget avsnitt, siden det er ett av Edward Saids spesifikke punkter i kritikken av ny-orientalisme, altså hvor kritikken hovedsaklig angår islam og muslimer, som også er det Hege Storhaug hovedsaklig skriver om. Said kalte dette punktet for folkelige bilder og samfunnsvitenskapelige forestillinger. Said skriver følgende om den nyeste forvandlingen innen orientalismen, som også Morroe Berger, professor i sosiologi og studier av det arabiske Midtøsten står for:

Dens omstilling fra å være en grunnleggende filologisk disiplin og en vag generell oppfatning av Orienten til å bli en samfunnsvitenskapelig spesialitet. En orientalist prøver ikke lenger først å mestre Orientens esoteriske språk; i steden begynner han som en utdannet samfunnsviter og «anvender» sin vitenskap på Orienten eller et annet sted. Dette er det spesifikt amerikanske bidraget til orientalismens historie....¹⁸²

Dette hadde sammenheng med USAs begrensede erfaring med Orienten når de overtok hovedrollen i internasjonal politikk etter Frankrike og Storbritannia, det fantes ingen ordentlig orientalistisk tradisjon. For USA ble Orienten mer et administrativt og politisk spørsmål, og samfunnsvitere eller områdespesialister som de også gjerne ble kalt, anvendte sin vitenskap på Orienten, og tilbudte den gjerne til regjering eller forretningsliv.¹⁸³ Men ifølge Said: «Den nye orientalisten overtok uansett

180 Storhaug, *Men størst av alt er friheten*, 13.

181 Olsen, «Diskursanalyse», 62.

182 Said, *Orientalismen*, 315-316.

183 Said, *Orientalismen*, 310, 315-316.

holdningen av kulturell fiendtlighet og beholdt den.»¹⁸⁴

Ifølge Said var ikke de amerikanske orientalistene opptatt av språk og litteratur om Orienten slik forgjengerne var, de var nå samfunnsvitere som anvendte sin kunnskap på Orienten. I *Men størst av alt er friheten* og *Rundlurt* bruker Hege Storhaug sin kunnskap som samfunnsviter på den islamske Orienten og muslimer, hun har tilegnet seg kunnskap om islam og muslimer på ulike måter, men ikke gjennom lange og dype studier i islamsk språk og litteratur. Storhaug ønsker med sitt arbeid, både bøkene og gjennom organisasjonen HRS, å opplyse befolkningen med sine synspunkter om islam og muslimsk innvandring, samt å påvirke politikere og media. Det kan vi også lese på HRS, at de ønsker å ha betydning på fremtidig politikk.¹⁸⁵ Slik Said hevder at de amerikanske orientalistene tilbød sin vitenskap på Orienten til regjering og forretningsliv, tilbyr Storhaug sin kunnskap om Orienten, til befolkning og regjering/politikere.

Videre er et av Suids hovedargument mot den samfunnsvitenskapelige oppmerksomheten på Orienten, hvordan ny-orientalistene unngår skjønnlitteratur.

Noe av det mest slående ved amerikansk samfunnsvitenskapelig oppmerksomhet overfor Orienten er dens enestående unngåelse av litteratur. Du kan lese gjennom massevis av ekspertskrifter om den moderne Nære østen og aldri komme over en eneste henvisning til litteratur.¹⁸⁶

Said skriver at det er mye viktigere med «fakta» for den regionale ekspert, en skjønnlitterær tekst kunne muligens virke forstyrrende i denne forbindelse. En arabisk poet eller romanforfatter som skriver om sine erfaringer, verdier og menneskelighet, ville effektivt forstyrret orientalistens fremstilling av Orienten. Denne forsømmelsen av skjønnlitterære tekster gjør at den arabiske eller orientalske Orienten og dens folk begrepsmessig svekkes og reduseres til holdninger, trender og statistikker, de blir fratatt sin menneskelighet.¹⁸⁷

Jeg vil ikke bruke mye plass på å gjenta de generelle betraktningene på Hege Storhaugs kilder, det har alt blitt nevnt i forrige avsnitt. Men islam og muslimer får i liten grad presentere seg selv, og vi finner heller ingen skjønnlitterære tekster skrevet av muslimer, dermed får de heller ikke på denne måten uttrykke sine egne erfaringer, verdier eller menneskelighet. Said hevder dermed at Orienten og dens folk svekkes og reduseres til holdninger, trender og statistikker, *Men størst av alt er friheten* og *Rundlurt* er som jeg også nevnte i forrige avsnitt fulle av henvisninger til statistikker og tall om islam og muslimer. Vi blir også presentert trender gjennom eksempelvis en islamsk

184 Said, *Orientalismen*, 316.

185 Human Rights Service, «Om HRS».

186 Said, *Orientalismen*, 316. (Nære østen er oversatt fra Near East, som betyr Midtøsten)

187 Said, *Orientalismen*, 316-317.

ungdomsvekkelse i Norge og Europa, samt økende etableringer av muslimske enklaver i Sverige.¹⁸⁸ Storhaugs holdninger ovenfor islam og muslimer blir vi også kjent med gjennom bøkene. Når Said skriver at «fakta» er det viktigste for den regionale ekspert, og en arabisk poet eller romanforfatter som skriver om sine erfaringer og verdier, effektivt vil forstyrre fremstillingen av Orienten. Kan dette være årsaken til at Hege Storhaug i så liten grad lar muslimer slippe til med sine positive erfaringer? Når hun presenterer en historie om en muslim, handler de om kvinnelige ofre, som er utsatt for kritikkverdige forhold innen islam. Utover dette ser det ut til at Saids kritikk om samfunnsvitenskapelig oppmerksomhet på Orienten, i ganske stor grad passer i forhold til Hege Storhaug, hvor islam og muslimer svekkes og reduseres til holdninger, trender og statistikker. På denne måten kan Storhaug forsøke å skape en hegemonisk diskurs med sine fremstillinger om islam og muslimer. Hadde Storhaug latt ulike muslimer få presentere seg selv, kunne diskursen blitt annerledes, og det kunne forstyrret Storhaugs framstilling. For islam er mangfoldig, og muslimene er mange og ulike, det finnes eksempelvis muslimer som støtter omskjæring, og muslimer som fordømmer og motarbeider omskjæring. Det finnes muslimer som ønsker demokrati og menneskerettigheter, og muslimer som mener islam ikke er forenelig med demokrati og menneskerettigheter.

4.2.6 Generaliseringer og stereotyper

Videre i analysen skal jeg se mer direkte på Hege Storhaugs tekster i bøkene, i forhold til Edward Saids kritikk av orientalismen, for å se om Storhaug blir rammet av Saids orientalismekritikk. Samtidig vil dette gi et innblikk i hvilke synspunkter Storhaug ønsker å gi av innvandrings diskursen og islam diskursen.

I dette avsnittet skal jeg se på Edward Saids kritikk av bruken av generaliseringer og stereotyper, det har opprinnelse fra den europeiske orientalismen. Generaliseringer og stereotyper henger tett sammen, å generalisere vil si å «gi allmenn gyldighet; stille opp allmenne regler på grunnlag av enkelttilfeller».¹⁸⁹ «Stereotyper er kategoriseringer av mennesker eller grupper av mennesker som har enkelte fellestrekk.» «Stereotyper er altså antakelser om en sosial gruppe eller dens medlemmer. De er ofte enkle generaliseringer om mennesker som har enkelte fellestrekk.»¹⁹⁰ Begrepene blir videre mer eller mindre brukt som synonymer. Begrepene kan være både positive og negative, men når Said kritiserer orientalistene for å bruke generaliseringer og stereotyper, er det fordi orientalistene eller Orienten i all hovedsak blir beskrevet negativt ved at enkelttilfeller eller

188 Storhaug, *Rundlurt*, 186, 191.

189 Definitions, «Generaliseringer»; tilgjengelig på <http://norwegian.definitions.net/def/NO/generalisere>; besøkt 8. april 2014.

190 Dahl, *Møter mellom mennesker*, 25.

enkelte fellestrekk hos en gruppe blir brukt til å beskrive hele Orienten, eller alle orientalere.

Generaliseringer og stereotypier fra den orientalistiske tradisjon kan typisk se ut slik som denne av Chaim Weizmann fra 1918 hentet fra Saids *Orientalismen*:

Araberne som tilsynelatende er flinke og snarrådige, tilber én, og bare én ting – makt og suksess ... De britiske myndighetene ... med sitt kjennskap til arabernes svikefulle natur ... må stadig være på vakt ... Jo mer rettferdig det engelske regimet forsøker å være, jo mer arrogant blir araberne ... De rådende forhold vil nødvendigvis gå i retning av et arabisk Palestina dersom det fantes et arabisk folk i Palestina. Dette vil ikke bli det faktiske resultat da fettah`en (bonden, o.a.) ligger minst fire hundre år etter i tid og at effendi`en (borgerlig, vestlig kledt araber, o.a.) ... er uærlige, uvitende, grådig og like upatriotisk som han er ineffektiv.¹⁹¹

Weizmann ble født i Hviterussland i 1874, han var kjemiker, sionist og senere politiker i Israel. Han ble Israels første president i 1949 og hadde vervet fram til sin død i 1952.¹⁹² I sitater over ser vi hvordan Weizmann omtaler araberne som arrogante, og at de er svikefulle av natur, fettah`en (bonden, o.a.) henger flere hundre år etter, og effendi`en (borgelig, vestlig kledt araber, o.a.) er uærlige, uvitende og grådige.

Sania Hamadys skriver i *Temperament and Character of the Arabs*, følgende beskrivelse av araberne:

Araberne har så langt vist en manglende evne til disiplin og varig enhet. De opplever kollektive utbrudd av entusiasme, men arbeider ikke jevnt og trutt til felles beste da de vanligvis bare går halvhjertet inn for ting. De viser en mangel på koordinering og harmoni i organisering og virke, de viser heller ingen evne til samarbeid. Enhver kollektiv handling til felles beste eller gjensidig vinning er fremmed for dem.¹⁹³

Ifølge Hamadys mangler araberne disiplin, de arbeider ikke jevnt og trutt, de går kun halvhjertet inn for ting, de kan ikke samarbeide, eller utføre en kollektiv handling for felles beste. Vi ser her hvordan orientalistene kommer med negative generaliseringer som gjelder alle arabere.

Hvordan beskriver Hege Storhaug islam og muslimer i *Men størst av alt er friheten* og *Rundlurt*, blir det brukt stereotypier og generaliseringer?

I forordet til *Men størst av alt er friheten* skriver Hege Storhaug følgende:

Voldskriminaliteten har likeledes økt dramatisk de siste årene. Gjenger terroriserer og raner tilfeldige barn og unge. For få tiår siden vakte voldtekt av en ung kvinne oppsikt. I dag slås knapt gruppevoldtekter opp på avisenes førstesider. Parallelt med dette øker andelen

191 Said, *Orientalismen*, 333. (Weizmann sitert i Said 2004)

192 Wikipedia nettleksikon, «Chaim Weizmann»; tilgjengelig på http://no.wikipedia.org/wiki/Chaim_Weizmann; besøkt 9. april 2014.

193 Said, *Orientalismen*, 337. (Hamadys sitert i Said 2004)

innvandregutter som stempler jenter som horete og æreløse fordi de benytter seg av den personlige friheten alle i Norge har rett til å utøve. I deler av Oslo våger ikke homofile å leie hverandre; de vet at deres kjærlighet provoserer våre nye landsmenn til voldelige angrep. Retten til frie ytringer er også skadeskutt.¹⁹⁴

Storhaug skriver at voldskriminaliteten har økt dramatisk de siste årene, og at gjenger terroriserer og raner tilfeldige barn og unge, parallelt med dette øker andelen innvandregutter som stempler jenter som horete og æreløse fordi de benytter seg av den personlige friheten alle i Norge har rett til å utøve. At muslimske gutter og menn ser på jenter som horete og æreløse hvis de benytter seg av den personlige friheten de har rett til i Norge, har vært en utbredt stereotypi, som Storhaug her spiller videre på. Samtidig gir Storhaug en beskrivelse hvor økt innvandring, har ført til en økende voldskriminalitet og gjengvirksomhet. Storhaug skriver også at i deler av Oslo våger ikke homofile og leie hverandre, av frykt for voldelige angrep fra våre nye landsmenn. Storhaug konstruerer med dette en stereotypi om at muslimske menn er voldelige, og årsaken til økende voldskriminalitet og gjengvirksomhet. Vi får ikke noe videre forklaring på disse påstandene, heller ingen andre mulig forklaringer eller årsaker til økende voldskriminalitet. Årsakene til økning i voldskriminalitet og gjengvirksomhet vil naturligvis være mange og sammensatte, de kan ikke kun settes i sammenheng med økende innvandring av innvandregutter som stempler jenter som horete og æreløse om de benytter seg av den personlige friheten alle i Norge har rett til.

I kapittel 7 i *Men størst av alt er friheten* skriver Hege Storhaug om muslimenes utfordringer, og kommer med følgende påstand:

Og nøyaktig denne motstanden mot «europeisering» av kvinner gjenspeiles i gatebildet blant majoriteten av muslimer i Norge: De fleste mennene går i vestlige klær, unntatt slips, mens de fleste kvinnene er kledd etter islams og opprinnelseslandets kodeks.¹⁹⁵

Storhaug baserer dette kapittel hovedsaklig på Bernard Lewis og hans bok *What went wrong? Western Impact and Middle Eastern Respons*. Storhaug skriver blant annet om islams problem med å tilpasse seg den moderne verden. Det blir hevdet at vestlig teknologi aksepteres, men kvinnefrigjøring ikke kan aksepteres. Videre illustreres dette ved muslimers forhold til klesdrakt, hvor menn i hæren allerede fra 1800-tallet ble utrustet med vestliginspirerte uniformer. «Vestlig klesdrakt på menn er *modernitet*, vestlig klesdrakt på kvinner er *europeisering*. Europa er kristent, dermed er europeisering synonymt med religiøs dekadens og frafall fra det sanne islam.»¹⁹⁶ Hege Storhaug mener at hun kan se den samme tendensen i det norske gatebildet, som vist i sitatet over.

194 Storhaug, *Men størst av alt er friheten*, 12.

195 Storhaug, *Men størst av alt er friheten*, 164-165.

196 Storhaug, *Men størst av alt er friheten*, 164.

Storhaug gir ingen belegg for denne påstanden, det slås fast uten videre begrunnelse at menn går i vestlige klær, mens kvinner er kledd etter islams og opprinnelseslandets kodeks i Norge. Men stemmer det at de fleste muslimske kvinner i Norge går kledd etter islams og opprinnelseslandets kodeks? For det første er det problematisk å slå fast en slik generaliserende påstand, uten noen begrunnelse som kan støtte påstanden, dette blir en påstand som bygger på hva Hege Storhaug mener hun ser i gatebildet i Norge. For det andre burde en utdype hva som legges i islams og opprinnelseslandets kodeks, er det niqab, hijab eller et slør som dekker noe av håret, og om en muslimsk kvinne som bruker dongeribukse og slør, er kledd etter islam og opprinnelseslandets kodeks, eller etter vestlig kodeks.

Eksempler på andre stereotype og generaliserende påstander fra *Men størst av alt er friheten*:

Jødene hersker over USA og deres mål er økonomisk og politisk verdensherredømme, sies det. Jødene stod bak bombingene av Twinningtårnene 11. september 2001, der målet var å sverte muslimer. Jødene er tvers gjennom onde. De er knapt nok mennesker. Dette er utbredte holdninger.¹⁹⁷

Storhaug nevner dette i sammenheng med at hun har overhørt de mest fantasifulle konspirasjonsteorier blant muslimer, for så å slå fast at dette er utbredte holdninger blant dem, uten noe videre belegg for denne påstanden.

I kapittel 6 Det handler også om islam, skriver Hege Storhaug følgende om mannens seksuelle rettigheter:

Mannens absolutte seksuelle rettigheter er etter min erfaring høyst levende i dag, til og med blant andregenerasjon muslimer her i Norge.¹⁹⁸

Mannens religiøse plikt er å tilfredsstillе hustruen seksuelt, slik at hun ikke begår utroskap. Innenfor ekteskapets rammer har mannen også rett til å få dekket sine seksuelle behov, hustruen kan dermed ikke nekte samleie med ektemannen. Når Storhaug hevder at mannens absolutte seksuelle rettigheter er høyst levende i dag, til og med blant andregenerasjons muslimer her i Norge illustrerer hun dette ved to eksempler, hvor hun og en kollega i HRS har blitt fortalt fra muslimske kvinner i Norge, at de aldri har nektet mannen sex. De muslimske kvinnene hadde også blitt fortalt fra foreldrene, at de aldri måtte nekte mannen det han ønsket.¹⁹⁹ Problemet her er at Storhaug hevder denne praksisen er høyst levende i Norge til og med blant andregenerasjons muslimer, basert på to

197 Storhaug, *Men størst av alt er friheten*, 94.

198 Storhaug, *Men størst av alt er friheten*, 135.

199 Storhaug, *Men størst av alt er friheten*, 135-136.

historier fortalt av muslimske kvinner.

Med generaliseringer og stereotypier av dette slaget, gir Storhaug et inntrykk av at påstanden eller praksisen gjelder hele gruppen, selv om hun kun viser til noen få eksempler, og i andre tilfeller slår det fast uten noe videre forklaring. Slike generaliseringer og stereotypier er med på å gi et negativt bilde av islam og muslimer, selv om det ikke nødvendigvis gjelder alle, og i noen tilfeller kun gjelder noen få. Storhaug skaper på denne måten en islamdiskurs hvor både islam og muslimer blir fremstilt negativt, og dette vil igjen påvirke innvandringsdiskursen.

Det diskursanalytiske aspektet kritisk analyse blir også interessant i denne henseende, vi blir her påminnet hvordan en forsker eller forfatter ikke er i en ideell nøytralitet, men er en del av diskursen. Forfatteren, i dette tilfellet Hege Storhaug, vil i mange tilfeller ha et motiv med sin tekst. Den kritiske analysen vier også oppmerksomhet til hvordan kunnskap tilegnes, eksempelvis hvilke kilder Storhaug bruker. I dette avsnittet har vi blant annet sett at Storhaug bruker Bernard Lewis som kilde til deler av *Men størst av alt er friheten*, Lewis har av Edward Said blitt kritisert som både islamkritisk og som en orientalist. Er Lewis et bevisst valg, for å støtte egne synspunkter, samt å skape hegemoni i innvandrings diskursen, og islam diskursen? Dette vil jeg forsøke å besvare i den videre analysen.

4.2.7 Orientalismens dogmer

I de neste to avsnittene vil jeg se på to punkter ved Sids orientalismekritikk, og om Hege Storhaug benytter seg av disse virkemidlene. Said skriver om orientalismens dogmer, som springer ut fra orientalismen, men som også finnes i sin reneste form i studier av araberne og islam.

Et sted mellom den harde og den myke skole flourer imidlertid mer eller mindre utvannende versjoner av den gamle orientalismen – tidvis i en ny, akademisk sjargong, tidvis i den gamle. Men orientalismens viktigste dogmer finnes i dag i sin reneste form innenfor studier av araberne og islam.²⁰⁰

Jeg har valgt ut to av fire dogmer som jeg mener er de mest relevante i forhold til Hege Storhaugs bøker. Det første av dogmene, eller punktene i Sids orientalismekritikk, jeg har valgt, er det totale skillet mellom «oss og dem», Vesten og Orienten, eller Europa og Orienten. Det neste er at Orienten ligger til grunn for noe som bør fryktes eller kontrolleres, enten det er «den gule fare», «de mongolske horder» eller islam. Said presenterer dem på følgende måte:

Ett er den absolutte og systematiske forskjellen mellom Vesten, som er rasjonell, utviklet, human, overlegen, og Orienten som er villfaren, utviklet, underlegen.²⁰¹

200 Said, *Orientalismen*, 327.

201 Said, *Orientalismen*, 327.

Et fjerde dogme er at Orienten ligger til grunn for noe som enten bør fryktes (Den gule fare, de mongolske horder, brunt herredømme) eller kontrolleres (ved pasifisering, forskning og utvikling, regelrett okkupasjon så sant det er mulig).²⁰²

Said skriver videre at det er oppsiktsvekkende at disse oppfatningene holder stand uten særlige innsigelser i studiet av «Den moderne Nære orient» på universiteter og statlige organer.²⁰³ Det er interessant å se om også Hege Storhaug deler disse oppfatningene, og fremstiller islam og muslimer på denne måten. Dette vil gi en indikator på hvilken retning Hege Storhaug går i sin diskurs om innvandring og islam, og hvilke hegemoniske diskurser hun forsøker å etablere.

4.2.8 Skille mellom «oss og dem»

I *Orientalismen* kan vi se hvordan Said hevder at orientalistene benyttet seg av et klart skille mellom «oss og dem», eksempelvis gir Said følgende beskrivelse av dette skillet:

Sammen med alle de andre folkene som avvekslende ble betegnet som tilbakestående, degenererte, usiviliserte og evneveike, ble orientalerne oppfattet innenfor en struktur bygget opp av biologisk determinisme og moralsk-politiske formaninger. Orientaleren ble således knyttet til elementer i vestlige samfunn (forbrytere, de sinnssyke, kvinner, de fattige) med en felles identitet man best kan beskrive som sørgelig fremmed. Orientalere ble sjeldent sett eller lagt merke til; man så tvers gjennom dem og de ble ikke ansett for å være borgere, ikke en gang mennesker,²⁰⁴

Skillet mellom «oss og dem» illustrerer Said tydelig, orientalerne blir fremstilt som tilbakestående, degenererte og usiviliserte, de samme klassifiseringene som tidvis ble brukt om forbrytere, sinnssyke, kvinner og fattige i vestlige samfunn. Orientalerne ble ikke ansett for å være borgere, ikke en gang mennesker.

Det følgende sitatet av William Robertson Smith, har jeg også vist til under Eksempler fra Suids *Orientalismen* 2.3.4. Dette sitatet viser klart hvordan orientalistene skiller mellom «oss og dem», derfor synes jeg det er meningsfullt å bruke det her også.

Den arabiske reisende er helt annerledes enn oss. Slitet med å komme seg fra sted til sted er bare en plage for ham, han har ingen glede av anstrengelser [slik «vi» har] og klager ustanselig over sult og tretthet [slik «vi» ikke gjør]. Du kan aldri overbevise orientaleren om at du, når du stiger av kamelen, kan ha andre ønsker enn å slenge deg ned på et teppe for å hvile (*isterih*), røyke og drikke. Dessuten er ikke araberens særlig imponert over landskapet [slik vi er].²⁰⁵

202 Said, *Orientalismen*, 327.

203 Said, *Orientalismen*, 327.

204 Said, *Orientalismen*, 227.

205 Said, *Orientalismen*, 259.

Skillet mellom «oss og dem», Vesten og Orienten, eller Europa og Orienten ser vi tydelig hos Smith. Smith starter ved å fortelle at den arabiske reisende er helt annerledes oss, videre vises det at alt araberer gjør, er motsatt av slik vi gjør. Said har skrevet teksten i klammene for å tydeliggjøre motsetningene mellom «oss og dem». Finner vi slike fremstillinger, ett skille mellom «oss og dem», nordmenn/europeere og muslimer, i Hege Storhaugs bøker?

I forordet til *Men størst av alt er friheten*, skriver Hege Storhaug følgende: «Gjennom innvandring har vi de siste tiårene fått stadig større grupper som bekjenner seg til verdier som strider mot vestlige frihetsverdier.»²⁰⁶ Vi kan her se konturene av ett skille mellom «oss og dem», hvor «de», som i all hovedsak er muslimer i Storhaugs bøker, bekjenner seg til andre verdier, en våre frihetsverdier.

I *Rundlurt* skriver Storhaug om den økonomiske rammen rundt innvandring i kapittel 2, Superinnvandrerer.

«Den brutale sannheten er nemlig at innvandringen i sin helhet er kolossalt kostbar, særlig når innvandringen kommer fra ikke-vestlige land. Innvandringen fra vestlige land er langt mindre kostnadskrevende enn den fra ikke-vestlige land.»²⁰⁷

«De», ikke-vestlige innvandrerne, som i stor grad er muslimer, er langt mer kostnadskrevende enn «oss», i dette tilfellet vestlige innvandrerer, som i hovedsak vil være europeere eller amerikanere.

Når eksempler fra religionene, kristendommen og islam, blir satt direkte opp mot hverandre, kommer skillet mellom «oss og dem» meget klart til syne. I det følgende tilfellet fra *Rundlurt* blir Muhammeds liv sammenlignet med Jesus liv:

Muhammeds liv forteller en helt annen historie enn Jesus liv. For Muhammed var religion og politikk ett og det samme. Muhammed var også hærfører og øverste juridiske leder. Han innførte lovverk på alle livets områder, det være seg regler knyttet til ekteskap, skilsmisse, eller barnefordeling. Økonomiske lover, som eksempelvis å forby renter (derfor har muslimer i Norge nå opprettet banker som tilbyr rentefrie lån). Straffelover som forskriver amputasjoner og pisking. I motsetning til Jesus, som tok avstand fra Moselovens ordre om steining til døde som straffemetode for blant annet sex utenfor ekteskapet.²⁰⁸

Punktet i Saida orientalismekritikk om ett skille mellom «oss og dem», Vesten og Orienten eller Europa og Orienten finner vi flere eksempler av i Hege Storhaugs bøker, som vist over. De fremstår på en litt annerledes, og ikke like negativ måte som i den tradisjonelle orientalismen. Men som i orientalismen finner vi skillet mellom «oss og dem», nordmenn/europeere og muslimer i Storhaugs

206 Storhaug, *Men størst av alt er friheten*, 12.

207 Storhaug, *Rundlurt*, 41.

208 Storhaug, *Rundlurt*, 134-135.

tekster. Denne metoden, med å skille mellom «oss og dem» ser ut til å være en effektiv metode, både i tidligere orientalistiske tekster, og i Storhaugs tekster, for å vise hva vi er, og de andre ikke er. For eksempel er vi ett demokratisk, frihetselskende folk, noe muslimene ikke er. De er udemokratiske, og ønsker verdier basert på islam, som ikke er forenelig med våre frihetsidealer. Bruken av denne metoden gir en tydelig motpol til «oss» nordmenn eller vestlige i Storhaugs bøker, og den er med på å stille islam og muslimer i ett dårlig lys, og problematiserer innvandringen fra muslimske land. Selv om skillet mellom «oss og dem» er meget problematisk i seg selv, hvem er «oss» og hvem er «de»? Å omtale muslimene som en gruppe, «de», er totalt misvisende, som jeg har vist gjennom store deler av oppgaven, er muslimene en meget stor og mangfoldig gruppe, som har opprinnelse fra mange ulike land. Deres meninger, verdier og praksiser er likeledes mangfoldige og ulike.

Fremstillingen av et slikt skille mellom «oss og dem», vestlige og muslimer, setter spørsmålstegn ved tekstens rolle, og hva Hege Storhaug egentlig ønsker med sine bøker. Jeg har tidligere nevnt at diskurser ikke bare avspeiler den sosiale virkeligheten, de er også med på å konstruere dem, Hege Storhaug kan dermed være med på å konstruere en bestemt virkelighet når det kommer til ikke-vestlig innvandring ved å forutsette et slikt skille mellom «oss og dem». Samtidig er Storhaug med på å vedlikeholde skjevheten i maktforholdet mellom majoriteten og minoriteten, ved å finne forskjeller mellom dem, noe som gjør at vi ikke kan bli likestilte.

4.2.9 Orienten bør fryktes

Orientalistene hevdet ofte at Orienten var noe som burde fryktes eller kontrolleres, enten det var «den gule fare» eller «de mongolske horder», dette var et av dogmene Said hevdet også fantes i sin reneste form i studier av araberne og islam, dermed at også islam burde fryktes. Dette er også et av momentene i Edward Saids orientalismekritikk.²⁰⁹

Edward Said skriver følgende om hvordan islam ble sett på som en fare for Europa:

Det var ikke for ingenting at islam kom til å symbolisere terror, ødeleggelse, det demoniske, horder av forhatte barbarer. For Europa var islam et varig traume. Frem til slutten av det syttende århundre lå «Det ottomanske rike» på lur ved siden av Europa og representerte en konstant fare for hele den kristne sivilisasjon, og med tiden innlemmet den europeiske sivilisasjon denne faren og dens overleveringer, dens store begivenheter, skikker, dyder og laster som en del av livet.²¹⁰

Vi kan her se hvordan islam over lang tid har symbolisert fare for Europa, dette har orientalistene holdt fast ved, og vi finner flere eksempler av hvordan islam og Orienten blir sett på som en trussel

²⁰⁹ Said, *Orientalismen*, 327.

²¹⁰ Said, *Orientalismen*, 72.

for vesten. I *Orientalismen* kan vi lese hvordan franske kulturforskere i 1925 gir uttrykk for Orienten som fare for Europa.

Asia lider, men er likevel en trussel mot Europa: den evinnelige, problemfylte grensen mellom Øst og Vest fortsetter å eksistere, nærmest uforandret siden den klassiske antikken. Det Lévi, som er en av de mest ærverdige orientalistene, sier, gjentas i litt klarere ordelag av kulturforskere.²¹¹

Said hevder også at Bernard Lewis, som er sentral i kildegrunnet til Hege Storhaug, fremstiller islam som en fare. Said skriver følgende om Lewis:

.....går han videre til å erklære at islam er en irrasjonell bølging eller et massefenomen som preger muslimene med lidenskap, instinkter og ureflektert hat. Hele poenget med denne fremstillingen er å skremme leserne, å sørge for at de aldri gir etter for islam. Ifølge Lewis utvikler ikke islam seg, og det gjør heller ikke muslimene; de bare er, og de bør voktes fordi de i sitt innerste vesen (ifølge Lewis) hater kristne og jøder. Lewis avholder seg gjennomgående fra åpent å komme med slike provoserende påstander; han gjør seg alltid flid med å si at muslimene selvfølgelig ikke er anti-semittiske slik nazistene var det, men deres religion kan altfor lett tilpasses anti-semittisme og gjør det.²¹²

Ifølge Said fremstiller Lewis muslimene som irrasjonelle, fulle av ureflektert hat, og at hans poeng er å skremme leserne fra å noen gang gi etter for islam. Lewis hevder videre ifølge Said at muslimene hater kristne og jøder, og derfor bør voktes. Lewis sier ikke dette direkte, men han sier at religionen deres altfor lett kan tilpasses anti-semittisme, og at den gjør det.

Finner vi denne fremstillingen av Orienten, eller islam og muslimer, som en fare eller noe vi bør frykte i Hege Storhaugs bøker? Bli hun rammet av denne orientalismekritikken til Edward Said?

Hege Storhaug skriver i innledningen til *Men størst av alt er friheten* at integreringen av muslimer i Vesten støter på en rekke utfordringer. Islams kvinnesyn, problematisk forhold til menneskerettigheter og kritisk refleksjon skaper problemer for integreringen.²¹³ Hun skriver videre følgende om islamister:

For meg er det uinteressant om en person er født muslim eller ikke. Det interessante er hvorvidt vedkommende vil løfte religionen sin ut av den private sfæren og inn på den offentlige arenaen, og dermed skape juss og politikk av religionen. Muslimer som har slike aspirasjoner, kaller jeg i tråd med vanlig språkbruk *islamister*; de er politiserte muslimer. Islamisme kan igjen deles inn i mange kategorier, der det som er felles er ønsket om å skape et stat styrt av islamske lover og prinsipper. Hovedskillet blant islamistene går mellom dem som bare vil bruke ord og misjon som middel for å nå målet, og dem som også godtar

211 Said, *Orientalismen*, 273.

212 Said, *Orientalismen*, 345-346.

213 Storhaug, *Men størst av alt er friheten*, 13.

motivert vold som et legitimt middel.²¹⁴

Innledningsvis skriver Storhaug at det er uinteressant om en person er født muslim eller ikke, det som er interessant er om de ønsker å skape juss og politikk av religionen. Muslimene som ønsker det kaller Storhaug for islamister, og det alle islamistene ønsker er å skape en stat styrt av islamske lover og prinsipper. Storhaug gir dermed uttrykk for at islam og muslimer bør fryktes, eller at vi i det minste må passe på. Storhaug sier ikke noe om hvor store grupperinger av islamister vi har i Norge, eller hvor aktive de er i forsøket på å skape en stat styrt av islamske lover og prinsipper. Men i en artikkel skrevet av Hege Storhaug publisert på rights.no skriver hun at islamistene ikke er få, og at det ikke kun er terrorister som utgjør en trussel, igjen ser vi hvordan Hege Storhaug uttrykker at islam og islamister må fryktes og passes på. I artikkelen skriver Storhaug følgende:

Som jeg har sagt før: terrorister er få, islamister er ikke få.(sic) Men vi skal forledes til å tro at det kun er terrorister som utgjør en trussel mot våre demokrati, og media hjelper vitende eller uvitende til å spre misoppfatningen. Bare islamister følger en pietistisk form for islam, så går alt bra?²¹⁵

I kapittel 8, Europa rundt, i *Men størst av alt er friheten* skriver Storhaug om trender og utviklinger ved islam og muslimsk innvandring i Europa. I slutten av kapittelet kan vi lese hvordan det arbeides for på sikt å etablere et kalifat i Europa.

De unge som fødes her – særlig de som vokser opp i enklaver – mister tilhørighetsfølelse til landet de er borgere av. Deres mødre er ofte isolerte. Mødrene har således ringe evner til å sluse barna inn i et moderne demokrati. Muslimske ungdommer knytter sin identitet til islam – også på grunn av nasjonale og internasjonale muslimske nettverk som misjonerer målrettet for på sikt å etablere et kalifat i Europa.²¹⁶

Dette fremstår som en klar hentydning til islam som en fare eller noe som bør fryktes. Faren er at det i fremtiden kan bli etablert et kalifat i Europa. Storhaug skriver at både nasjonale og internasjonale muslimske nettverk arbeider målrettet for på sikt å etablere dette.

I kapittelet Europa rundt viser blant annet Storhaug til hvordan det i Sverige har eksplodert i omfang når det kommer til utviklingen av gettoer, også kalt enklaver. Det er klart at en slik utvikling kan være problematisk for både innvandrerne og for de respektive land hvor dette skjer. Dette kan være hemmende for integreringen, og som Storhaug skriver kan gjør at innvandrerne

214 Storhaug, *Men størst av alt er friheten*, 13.

215 Hege Storhaug, «Ikke legitimt å drepe uskyldige, men de skyldige?»; Human Rights Service 14. april 2011.

Tilgjengelig på <https://www.rights.no/2011/04/ikke-legitimt-a-drepe-uskyldige-men-de-skyldige/>; besøkt 17. april 2014.

216 Storhaug, *Men størst av alt er friheten*, 219-220.

mister eller aldri får en tilhørighetsfølelse for landet de er borgere av.²¹⁷ Etableringen av slike enklaver, og andre forhold som motarbeider integrering og vellykket innvandring, må selvsagt motarbeides. Men når Storhaug problematiserer utviklingen med enklaver og dermed at de unge får sin identitet knyttet til islam, i samme vending som hun nevner muslimske nettverk som arbeider målrettet for å på sikt å etablere et kalifat i Europa, tegner hun et fiendebilde av islam og muslimer slik Said hevdet orientalistene gjorde. Storhaug skriver heller ikke noe mer om hvor stor, reell eller nært forestående denne trusselen er, det slås bare fast at dette er noe som skjer uten noe videre forklaring.

I etterordet til *Men størst av alt er friheten* skriver Hege Storhaug at islamismen er vår tids desidert største politiske og ideologiske utfordring.²¹⁸ Hun er skremt over hvor stor innflytelse islamismen allerede har skaffet seg i Europas åpne demokratier. Det er etablert nettverk og politisk innflytelse fra de toppolitiske arenaene og ned på gatenivå, nettverkene er velorganiserte, og de ulike bevegelsene samarbeider tett, skriver Storhaug.²¹⁹ Videre skriver Storhaug at de har alliert seg med Europas «nyttige idioter», som er med i kampen mot kapitalismen, USA og Israel.²²⁰ «De nyttige idiotene» ser på vesten som den hvite undertrykkeren og islamisten som det svarte offeret.»²²¹ Om situasjonen i Norge skriver Storhaug følgende:

Videre er det skremmende og bivåne hvordan kristne kirkeledere, politikere og politiske partier her hjemme fører dialog med dem som står for en ren formørkelse. Vilje til å bekjempe denne formørkelsen glimrer med sitt fravær. Dialogen tåkelegger virkeligheten og parkerer ømtålige diskusjoner. De vanskelige spørsmålene sluses bort i mørklagte kroker; sannelig et tydelig tegn på mangel på gjensidig, ærlig respekt.²²²

Storhaug skriver først at hun er skremt over innflytelsen islamismen har skaffet seg i Europas åpne demokratier, og hvordan disse samarbeider med Europas «nyttige idioter». Før hun går videre på forholdene i Norge, Storhaug mener det er skremmende hvordan kristne kirkeledere, politikere og politiske partier fører dialog med dem som står for ren formørkelse. Det blir igjen fremstilt et klart fiendebilde av islam og muslimer, både i Europa, og i Norge hvor kristne kirkeledere, politikere og politiske partier fører dialog med dem som står for ren formørkelse. Det kommer ikke frem hvem det føres dialog med som står for ren formørkelse, eller hvilke muslimer som deltar i dialogene. En kan dermed få et inntrykk av at all dialog med muslimer er skremmende, farlig og negativ. Storhaug hevder også at de vanskelige spørsmålene blir unngått, og at dette er et sannelig tegn på

217 Storhaug, *Men størst av alt er friheten*, 190-195.

218 Storhaug, *Men størst av alt er friheten*, 262.

219 Storhaug, *Men størst av alt er friheten*, 262-263.

220 Storhaug, *Men størst av alt er friheten*, 262-263.

221 Storhaug, *Men størst av alt er friheten*, 263.

222 Storhaug, *Men størst av alt er friheten*, 263.

mangel på gjensidig, ærlig respekt.

Hovedsaklig vil jeg påstå at dialog og samtale er positivt og nødvendig, det vil skape bedre forhold og økt forståelse for ulike synspunkter. Men ved å kritisere dialogene som blir ført i Norge, og ved å påstå at den blir ført med dem som står for ren formørkelse, bekrefter Hege Storhaug oppfatningen av islam og muslimer som en fare og noe som bør fryktes.

I dette avsnittet har vi sett flere eksempler på hvordan Hege Storhaug blir rammet av Edward Saids orientalismekritikk, om hvordan Orienten bør fryktes. Storhaug uttrykker ved flere anledninger at islam og muslimer er noe som bør fryktes, enten fordi islamistene i Norge er mange og de ønsker en stat styrt av islamske lover og prinsipper, eller fordi det arbeides for på sikt å etablere et kalifat i Europa. Hvor store disse truslene er, hvor mange som arbeider for dette, eller hvor sannsynlig det er sier ikke Storhaug mye om. Det finnes enkelte grupperinger, og mindre strømninger innen islam som kan utgjøre en trussel, men dette er bare en liten del av den muslimske befolkningen i Europa og Norge, disse må selvsagt motarbeides. Men når Hege Storhaug fokuserer på disse farene ved islam og muslimsk innvandring, og fremstiller islam og muslimer generelt som en fare, blir det sterkt unyansert. For de fleste muslimer i Norge og Europa har kommet i håp om å finne arbeid, eller de har blitt tvunget til å flykte pga krig, forfølgelse og naturkatastrofer, de har ikke kommet for å etablere en islamsk stat. Fremstillingen av islam og muslimer som en fare, kan også skade integreringen, og gjøre situasjonen vanskeligere for muslimer i Norge og Europa.

4.2.10 Seksualisering av Orienten

Det siste punktet jeg vil se på ved Edward Saids orientalismekritikk, er hvordan orientalistene seksualiserte Orienten. To av Saids eksempler tydeliggjør denne seksualiseringen som orientalistene benyttet.

Det er riktig å si at ved å orientalisere Orienten ikke bare definerte, men redigerte Lane den; han fjernet det som, i tillegg til hans egen medmenneskelighet, kunne ha opprørt europeisk følsomhet. I de fleste tilfeller virket Orienten støtende på seksuell anstendighet; alt som

Dette skriver Edward Said om orientalisten Edward William Lanes fremstilling av Orienten. Lane både definerte og redigerte Orienten, når Lane skrev om Egypt, oste det av farlig sex, truet hygiene og overdreven «frihet til samkvem». Said hevdet også at særegenhetene ved orientalsk liv, deres merkelige tidsregning, det fremmede språket, deres tilsynelatende perverse moral, tidligere hadde vært betydelig nedtonet. Men da Lane skrev en rekke artikler i normgivende, europeisk prosastil ble det fremhevet, og spesielt denne seksualiseringen.²²³

223 Said, *Orientalismen*, 185.

Said skriver også om Gustave Flaubert, og hans møte med Kuchuk Hanem, en berømt egyptisk danserinne og kurtisane, som Flaubert gikk til sengs med etter å ha sett danse.²²⁴ Hun ble siden en prototype for den orientalske kvinne i flere av hans romaner. Said skriver at Hanem var ufruktbar og demoraliserende, og at hun og den orientalske verden forsterket Flauberts følelse av ufruktbarhet.²²⁵ Dette blir belyst i det følgende sitat skriver Said:

Vi har et stort orkester, en rikholdig palett, et utall ressurser. Vi kjenner sannsynligvis til flere knep og krumspring enn noensinne før. Nei, det vi mangler er det egentlige prinsipp, tings sjel, selve fornemmelsen av emnet. Vi tar notater, vi reiser; tomhet! tomhet! Vi blir vitenskapsmenn, arkeologer, historikere, leger, folk som fusker i faget, folk med smak og behag. Hva er vitsen? Hvor er hjertet, kraften, nerven? Hvor skal vi begynne? Hvor skal vi? Vi er flinke til å suge, vi leker mye med tungen, vi kliner i timesvis: men de ekte sakene! Det å ejakulere, unnfange barnet!²²⁶

«Innvevd i alle Flauberts orientalistiske opplevelser, enten de nå var spennende eller skuffende, er en nærmest unyansert forbindelse mellom Orienten og sex.»²²⁷ I sitatet av Flaubert ser vi det seksualiserte fokuset på Orienten, som Said hevdet. Flaubert skriver om hvordan deres situasjon i Orienten var, før han kommer med de seksualiserte beskrivelsene av livet deres i Orienten, at vi er flinke til å suge, at vi leker mye med tungen, og at vi kliner i timesvis.

Orientalistene fremmedgjorde Orienten og orientalerne ved å seksualisere dem, de ble mennesker uten anstendighet eller moral. U moralske mennesker er lett og fremstille som en trussel eller fare. Dette kunne igjen legitimere at Orienten måtte styres og opplæres.

Blir Hege Storhaug rammet av dette punktet i orientalismekritikken til Edward Said, finner vi et fokus på seksualisering av islam og muslimer i hennes bøker?

I kapittel 6, Det handler også om islam, i *Men størst av alt er friheten* skriver Storhaug om ulike sider ved islam, som fører til at islam og muslimer ofte havner i sentrum i den offentlige samtale. Den største delen av dette kapittelet handler om islam og seksualitet, Storhaug skriver om alt fra hvordan kvinners seksualitet legges under kontroll da Muhammed startet sin misjonering på 600-tallet, kvinnens sterke seksualitet, seksuelle rettigheter og plikter, kjønnsatskillelse, flerkoneri til lydighetsplikten.²²⁸

Islams syn på mannen er at han nærmest er et notorisk seksuelt udyr, som vil kaste seg over enhver kvinne som ikke er «anstendig» tildekket i det offentlige rommet, og som også må ha optimal tilgang på flere koner og rask skilsmisse.²²⁹

224 Said, *Orientalismen*, 206-207.

225 Said, *Orientalismen*, 208.

226 Said, *Orientalismen*, 208. (Flaubert sitert i Lewis 2004)

227 Said, *Orientalismen*, 208.

228 Storhaug, *Men størst av alt er friheten*, 131-140.

229 Storhaug, *Men størst av alt er friheten*, 141.

Etter Storhaug har skrevet om flere punkter ved islam og seksualitet, blir vi presentert et avsnitt som hun kaller Mannen – et seksuelt udyr, hvor vi kan lese sitatet over. Dette skal være et av momentene når Ayaan Hirsi Ali forklarer den muslimske verdens stagnasjon og muslimenes store integreringsproblemer i Europa. Å diskutere og sette fokus på tildekning av kvinner, flerkoneri og kvinner og menns ulike rettigheter til skilsmisse innen islam må både Hege Storhaug, islamkritikere, muslimske kvinner og menn være i sin fulle rett til å gjøre. Det er ikke dette som gjør at Storhaug blir rammet av Saids kritikk av seksualisering av Orienten. Men når Storhaug skriver at islam nærmest ser på mannen som et notorisk seksuelt udyr rammes hun av Saids kritikk. Utfra de ulike punktene Storhaug har sett på, kjønnsatskillelse, tildekning av kvinner, flerkoneri og og ulike skilsmisse rettigheter for kvinner og menn, blir mannen altså nærmest et seksuelt udyr. Dette blir en seksualisering av den muslimske mannen, de blir fremstilt som ustyrlige, med en farlig seksualitet.

I det påfølgende avsnittet, Seksualisering av relasjoner – også til barn, skriver Hege Storhaug at segregering av kjønnene og tildekning av kvinner, har ført til det motsatte av intensjonen, hun hevder at det har ført til en seksualisering av relasjoner. Storhaug viser videre til hvordan menn og kvinner på utsiden av familien, i muslimske kulturer omtaler hverandre. «For å avseksualisere situasjonen der to av motsatte kjønn møtes, titulerer man den andre med familiære termer».²³⁰ Dette mener Storhaug illustrerer seksualiseringen av relasjoner mellom menn og kvinner. Denne seksualiseringen av menneskelige relasjoner, kombinert med uvitenhet og tabuisering, mener Storhaug kan ende med overgrep mot barn, og misbruk innad i storfamilier. Storhaug viser videre til eksempelet med Mina, og hvordan både Mina som barn og flere av hennes døtre var blitt misbrukt av storfamilien. Storhaug skriver også at hennes erfaring med unge kvinner som har vært i konflikt med storfamilien, forteller et flertall av dem om seksuelle overgrep.²³¹ Videre skriver Storhaug følgende:

Detter er selvsagt svært ubehagelig informasjon å ta opp offentlig. Men at seksuelle overgrep mot barn skjer innad i en muslimsk storfamilie burde ikke vekke overraskelse. I lukkede miljøer i Vesten, som er preget av seksuelle tabuer, som den katolske kirken og sekteriske bevegelser, har det gang på gang blitt avdekket misbruk av barn og kvinner. I Pakistan er misbruk av barn i storfamilien (og eksempelvis også ved religiøse og internatskoler) for lengst et tema.²³²

Storhaug skriver at seksuelle overgrep mot barn innad i en muslimsk storfamilie ikke burde vekke

230 Storhaug, *Men størst av alt er friheten*, 142.

231 Storhaug, *Men størst av alt er friheten*, 142-144.

232 Storhaug, *Men størst av alt er friheten*, 143-144.

overraskelse, på denne måten nærmest normaliserer Storhaug seksuelle overgrep i muslimske storfamilier. Uten å vise til mer enn enkelte eksempler, og at misbruk av barn i storfamilien for lengst er et tema i Pakistan, er det vanskelig å vite hvor utbredt dette problemet er. Storhaug sammenligner videre med lukkede miljøer i Vesten, som den katolske kirke, hvor det har blitt avdekket misbruk av barn og kvinner. Men å hevde at det skal skje i utstrakt grad i muslimske storfamilier pga at det har blitt avdekket gang på gang i lukkede miljøer i Vesten blir en spekulativ antagelse. At seksuelle overgrep skjer i noen muslimske storfamilier, akkurat som i andre miljøer, er sannsynligvis et faktum. Storhaug har kilder som har betrodd seg med slike erfaringer til henne. Problemet er når Storhaug ordlegger seg som om dette er en normalitet i muslimske storfamilier, da seksualiserer Storhaug islam og muslimer, slik Said kritiserte orientalistene for å seksualisere Orienten og orientalerne. Storhaug tillegger på denne måten muslimene en farlig seksualitet, en gir et negativt bilde av muslimene, som ikke nødvendigvis stemmer i mer enn noen enkelte situasjoner.

Hege Storhaug skriver i det samme kapittelet om sløret, Storhaug problematiserer og kritiserer sløret, hun kaller det for islamistenes «krigsmaskin», hun hevder at slør på jenter og kvinner brukes for å befeste deres underordnede posisjon, og befeste at de ikke skal integreres i det frie demokratiet. Storhaug viser hvordan den iranske flyktningen Chardortt Djavann som bor i Frankrike, forklarer slørets betydning.²³³

Sløret er det fremste symbolet i islamistenes pågående ideologiske kamp: kamp mot integrering av muslimer, kamp mot vestlige verdier, kamp mot kvinners frigjøring. Kvinnene må tildekkes for ikke å friste menn. Gjennom tildekningen av kvinnene fremmes den muslimske orden. Djavann avkler myten om det «uskyldige sløret». For det har aldri eksistert et slør som ikke markerer at kvinnen er underordnet mannen. Tvert om understreker sløret kvinnens underordnede status. Sløret markerer at hun er et objekt. Kvinnen reduseres til et kjønnsorgan, og sløret er derfor rett og slett pornografisk, mener Djavann.²³⁴

Sløret eller tildekning av kvinner innen muslimske kulturer, både i vesten og i muslimske land blir ofte debattert, diskutert, problematisert og kritisert, og med god grunn. Det er flere sider ved sløret som fortjener debatt, kvinnens posisjon og undertrykking, politiske kraften i sløret, om det er påtvunget eller frivillig osv. Men når Storhaug benytter seg av beskrivelser hvor kvinnen gjennom sløret blir redusert til et kjønnsorgan, og at sløret rett og slett er pornografisk, seksualiserer Storhaug igjen islam og muslimer. Hun blir dermed rammet av Edward Suids orientalismekritikk om seksualisering av Orienten eller orientalerne. Det blir et overdrevent fokus på seksuelle tilnærminger til islam, som hverken tjener debatten om sløret, Hege Storhaug eller islam og muslimene.

233 Storhaug, *Men størst av alt er friheten*, 255.

234 Storhaug, *Men størst av alt er friheten*, 255.

Hege Storhaug blir rammet av Edward Saids orientalismekritikk om seksualisering av Orienten, som jeg har vist gjennom dette avsnittet. Seksualiseringen vi ser i Storhaugs tekster, av muslimske menn, og relasjonene mellom menn og kvinner, blir også generaliserende, de tilskrives alle muslimske menn. Når det sannsynligvis kun gjelder noen ganske få, Storhaug har heller ikke overbevisende argumenter som støtter disse antakelsene. Det betyr på ingen måte at det ikke skal være lov å diskutere, kritisere eller undersøke problematiske sider ved islam og muslimer. Arbeid mot seksuelle overgrep er noe som absolutt støttes, enten det er i et norsk hjem eller en muslimsk storfamilie. Men å komme med uttalelser som at islam nærmest ser på mannen som et seksuelt udyr, er problematisk. Det blir en seksualisering av islam og muslimer, som ingen er tjent med, det skaper et negativt syn på islam og muslimer, og det kan vanskeliggjør samhandling og dialog mellom nordmenn og muslimer.

5 Konklusjon

I løpet av denne analysen har jeg prøvd å finne svar på min problemstilling, i hvilken grad og på hvilke måter rammes Hege Storhaugs framstilling av islam og muslimske innvandrere av den orientalismekritikken som Edward Said initierte?

Jeg startet med en redegjørelse av teori og metode, jeg så på hvordan orientalismen oppstod, og hva den innebar. Jeg så videre på Edward Suids orientalismeteori, og hans ny-orientalismeteori. Kapittelet om teori og metode, ble avsluttet med en beskrivelse av diskurs analyse, som har vært min metodiske tilnærming i denne oppgaven. I kapittel 3, så jeg på innvandring og islam, med vekt på innvandring til Norge fra 1968. Muslimske innvandring og muslimenes situasjon har også blitt vektlagt. Analysen av Hege Storhaugs bøker *Rundlurt* og *Men størst av alt er friheten* ble utført i kapittel 4. Innledningsvis presenterte jeg Hege Storhaug, før jeg forsøkte å løse problemstillingen ved å sette analysen av Hege Storhaugs bøker opp mot noen av de meste fremtredende punktene i Edward Said orientalismekritikk.

I min analyse av Hege Storhaugs bøker *Rundlurt* og *Men størst av alt er friheten*, har vi sett at Storhaugs framstilling av islam og muslimsk innvandring rammes i stor grad av Edward Suids orientalismekritikk. Storhaug rammes av flere av punktene i Edward Suids orientalismekritikk, jeg har i min analyse valgt ut de punktene i orientalismekritikken jeg synes var mest relevante iforhold til Hege Storhaug. Det viste seg at *Men størst av alt er friheten* rammes i større grad enn *Rundlurt* av orientalismekritikken til Said. Dette skyldes at *Rundlurt* har et fokus hvor kritikken i større grad er rettet mot politikere, akademia og media, ikke kun mot islam og muslimer. Dermed har også *Men størst av alt er friheten* fått et større fokus i min analyse.

Når det gjelder hvilke måter Hege Storhaugs framstilling av islam og muslimske innvandrere rammes av orientalismekritikken til Edward Said, så har vi sett hvordan Storhaug benytter flere av virkemidlene som de tidligere orientalistene. Storhaug skriver i forordet til *Men størst av alt er friheten*: «Selv er jeg ofte opprørt over hvordan muslimer generelt omtales som én gruppe. På den måten pålegges de å ha samme behov, samme meninger og samme visjoner.»²³⁵ Det Storhaug skriver at hun blir opprørt over, blir i stor grad et mønster i hennes egen framstilling. Jeg fant en utstrakt bruk av generaliseringer og stereotyper, hvor hun nettopp tilskriver de samme behov, meninger og visjoner til islam og muslimer som én gruppe.

De andre punktene i Said orientalismekritikk jeg har tatt for meg i analysen, som Hege Storhaug blir rammet av, er hvordan muslimer kun i liten grad får presentere seg selv og sine synspunkter, og at Storhaug har en samfunnsvitenskapelig oppmerksomhet på islam og muslimer,

235 Storhaug, *Men størst av alt er friheten*, 13.

dvs at det er «fakta» som er viktig, islam og muslimer begrepsmessig svekkes og reduseres til holdninger, trender og statistikker, de blir fratatt sin menneskelighet. Skille mellom «oss og dem», nordmenn og muslimer, ser vi også en gjentatt bruk av. Punktene i Saids orientalismekritikk om at Orienten bør fryktes og seksualiseringen av Orienten, er også punkter Storhaug blir rammet av.

Hege Storhaug fortjener ros for hvordan hun tar opp, og setter fokus på vanskelige og viktige problemstillinger ved islam og muslimer. Spesielt situasjonen for muslimske kvinner og barn, hun har eksempelvis satt fokus på kjønnslemlestelse, tvangsekteskap og hvordan muslimske barn blir sendt til foreldrenes opphavsland for å gå på skole. Storhaug har satt fokus på problemer knyttet til tildekningen av kvinner, og forskjeller mellom muslimske menn og kvinner. Det er viktig å ha fokus på dette, og sørge for at alle kvinner i Norge, har de samme rettigheter.

Virkemidlene og metodene Storhaug bruker tegner et negativt bilde av islam og muslimer som en helhet, problemer ved islam blir gjeldende for alle muslimer, ikke bare noen få. Som vi har sett med den diskursanalytiske tilnærmingen kan ikke en forsker eller forfatter befinne seg i en ideell nøytralitet, men deres måte å «snakke» eller skrive på er aktivt med på å skape og forandre vår omverden, våre identiteter og sosiale relasjoner. Storhaug kan dermed være med på å skape kritiske holdninger til islam og muslimer i befolkningen, som også kan svekke våre sosiale relasjoner. Virkeligheten Storhaug tegner, og forsøker å skape, er etter min mening en overdrevent negativ holdning til islam og muslimer. De negative sidene ved islam som Storhaug gir så stort fokus, skal motarbeides, de ekstreme kreftene som ikke verdsetter demokrati og frihet likeså, men de må ikke få være bildet på alle muslimer. For denne bekymringen for islam og islamismen, og hvordan vårt demokrati, vår frihet og velferd er i fare, er i Storhaugs bøker overdrevet, de aller fleste muslimene ønsker som oss alle å leve i fred og frihet.

Litteratur

Primærlitteratur

Said, Edward. *Orientalismen: Vestlige oppfatninger av Orienten*. Oslo: J.W. Cappelens Forlag AS, 2004.

Storhaug, Hege. *Men størst av alt er friheten, Om innvandringens konsekvenser*. Oslo: Kagge Forlag AS, 2006.

Storhaug, Hege. *Rundlurt*. Oslo: Kagge Forlag AS, 2009.

Sekundærkilder

Brochmann, Grete. *Hva er innvandring*. Oslo: Universitetsforlaget, 2006.

Brochmann, Grete og Knut Kjeldstadli. *A history of Immigration – The case of Norway 900-2000*. Oslo: Universitetsforlaget, 2008.

Dahl, Øyvind. *Møter mellom mennesker – Interkulturell kommunikasjon*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS, 2004.

Integrerings- og mangfoldsdirektoratet. *Innvandrere i norske medier: Medieskapt islamfrykt og usynlig hverdagsliv*. Oslo: 07 Gruppen AS, 2010.

Jørgensen, Marianne Winther og Louise Phillips. *Diskursanalyse som teori og metode*. Fredriksberg: Roskilde Universitetsforlag, 1999.

Kjeldstadli, Knut. *Samensatte samfunn – innvandring og inkludering*. Oslo: Pax Forlag AS, 2008.

Lewis, Bernard. «The Question of Orientalism». Side 249-270 i «*Orientalism a Reader*». Redigert av A.L. Macfie. The American University in Cairo Press. Kairo, 2000.

Opsal, Jan. *Islam, Lydigheten vei*. Oslo: Universitetsforlaget, 2005.

Olsen, Torjer A. «Diskursanalyse i religionsvitenskapen». Side 51-71 i «*Metode i*

religionsvitenskap». Redigert av S.E. Kraft og R.J. Natvig. Pax Forlag A/S. Oslo, 2006.

Ruud, Arild Engelsen. *Langtvekkistan: Grunnlagsproblemer for studiet av asiatiske og afrikanske samfunn*. Oslo: Unipub AS, 2009.

Tafjord, Bjørn Ola. «Refleksjonar kring refleksivitet». Side 243-259 i «*Metode i religionsvitenskap*». Redigert av S.E. Kraft og R.J. Natvig. Pax Forlag A/S. Oslo, 2006.

Thorbjørnsrud, Berit. «Innledende essay». Side VII-XLIII i «*Orientalismen: Vestlige oppfatninger av Orienten*». Redigert av E. Said. Cappelens Forlag AS. Oslo, 2001.

Nettressurser

Bokmålsordboka. «Gold». Tilgjengelig på <http://www.nob-ordbok.uio.no/perl/ordbok.cgi?OPP=gold&begge=+&ordbok=begge>. Besøkt 22. april 2014.

Definitions. «Generalisere». Tilgjengelig på <http://norwegian.definitions.net/def/NO/generalisere>. Besøkt 8. april 2014.

Gjerstad, Tore. «Krigsklar». Dagbladet 30. november 2006. Tilgjengelig på <http://www.dagbladet.no/magasinet/2006/10/30/481245.html>. Besøkt 26. mars 2014.

Human Rights Service. «Men størst av alt er friheten». Tilgjengelig på <http://www.rights.no/2007/09/men-storst-av-alt-er-friheten/>. Besøkt 27. mars 2014.

Human Rights Service. «Om HRS». Tilgjengelig på <http://www.rights.no/publisher/publisher.asp?id=28>. Besøkt 29. mars 2014.

Human Rights Service. «Særlov mot tvangsekteskap i Danmark». Tilgjengelig på <http://www.rights.no/publisher/publisher.asp?id=44&tekstid=1361>. Besøkt 26. mars 2014.

Islamsk Råd norge. «Om IRN». Tilgjengelig på <http://www.irn.no/om-irn>. Besøkt 13. januar 2014.

Kristiansen, Nina. «Hvor mange muslimer er det i Norge?». *Forskning.no* 4. februar 2013. Tilgjengelig på <http://www.forskning.no/artikler/2013/februar/347502>. Besøkt 13. januar 2014.

Krøger, Cathrine. «-Hege Storhaug mangler kunnskap». Dagbladet 2. september 2009. Tilgjengelig på <http://www.dagbladet.no/nyheter/2006/09/13/476655.html>. Besøkt 27. mars 2014.

Nærland, Mina Hauge. «Hege Storhaug forfaller til hatsk retorikk». Dagbladet 13. september 2009. Tilgjengelig på <http://www.dagbladet.no/2009/09/02/kultur/litteratur/anmeldelser/7918567/>. Besøkt 27. mars 2014.

Statistisk Sentralbyrå. «Folkeveksten nær tredoblet siden år 2000». Tilgjengelig på <https://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/folketilveksten-naer-tredoblet-siden-aar-2000>. Besøkt 20. mars 2014.

Statistisk sentralbyrå. «Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre, 1. januar 2014». Tilgjengelig på <http://www.ssb.no/innvbef/>. Besøkt 12. januar 2014.

Statistisk Sentralbyrå. «Trus- og livssynssamfunn utanfor Den norske kyrkja, 1. januar 2013». Tilgjengelig på <http://www.ssb.no/trosamf/>. Besøkt 13. januar 2014.

Steen, Rune Berglund. «Kampen mot ekstremisme». Aftenposten 3. juli 2010. Tilgjengelig på <http://www.aftenposten.no/meninger/debatt/article3718655.ece#.UyBvbKfKzui>. Besøkt 29. mars 2014.

Storhaug, Hege. «Ikke legitimt å drepe de uskyldige, men de skyldige?». Human Rights Service 14. april 2011. Tilgjengelig på <https://www.rights.no/2011/04/ikke-legitimt-a-drepe-uskyldige-mende-skyldige/>. Besøkt 17. april 2014.

Wikipedia nettleksikon. «Bernard Lewis». Tilgjengelig på http://en.wikipedia.org/wiki/Bernard_Lewis. Besøkt 21. februar 2014.

Wikipedia nettleksikon. «Chaim Weizmann». Tilgjengelig på http://no.wikipedia.org/wiki/Chaim_Weizmann. Besøkt 9. april 2014.

Wikipedia nettleksikon. «Edward Said». Tilgjengelig på http://en.wikipedia.org/wiki/Edward_Said. Besøkt 29. januar 2014.

Wikipedia nettleksikon. «Hege Storhaug». Tilgjengelig på http://no.wikipedia.org/wiki/Hege_Storhaug. Besøkt 15. januar 2014.

Youtube. «On Orientalism-Edward Said». Tilgjengelig på http://www.youtube.com/watch?v=fVC8EYd_Z_g. Besøkt 11. februar 2014.